

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SARAJEVO

RAT I ANTIRAT – PERSPEKTIVE MIRA
-magistarski rad-

Student:
Kosorić Nikola
Br. Indexa: 430/II-SPS

Mentor:
Prof.dr. Izet Beridan

Sarajevo, jun 2019. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	5
I TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	8
1. Formulacija problema istraživanja.....	8
1.1. Problem istraživanja.....	8
1.2. Osnovni hipotetički stavovi.....	9
1.2.1. Hipotetički stav o strukturi problema.....	9
1.2.2. Hipotetički stav o funkcijama problema.....	10
1.2.3. Hipotetički stav o vezama i odnosima.....	11
2. Odredjenje predmeta istraživanja.....	11
2.1. Teorijsko odredjenje predmeta istraživanja.....	11
2.2. Pojmovna analiza.....	11
2.3. Operacionalno odredjenje predmeta istraživanja.....	13
2.3.1. Činioci sadržaja predmeta istraživanja.....	13
2.3.2. Prostorno odredjenje predmeta istraživanja.....	14
2.3.3. Vremensko odredjenje predmeta istraživanja.....	14
2.3.4. Disciplinarno odredjenje predmeta istraživanja.....	14
3. Ciljevi istraživanja.....	15
3.1. Naučni ciljevi istraživanja.....	15
3.1.1. Naučna deskripcija.....	15
3.1.2. Naučna eksplikacija.....	15
3.1.3. Naučna prognoza kao naučni cilj.....	16
3.2. Društveni ciljevi istraživanja.....	16
4. Hipoteze i indikatori.....	16
4.1. Generalna hipoteza.....	16
4.2. Posebne hipoteze.....	17
5. Metode istraživanja.....	17
5.1. Osnovne metode.....	17
5.2. Opštenaučne metode.....	17
5.3. Metode prikupljanja podataka.....	18
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	18
6.1. Naučna opravdanost istraživanja.....	18
6.2. Društvena opravdanost istraživanja.....	19

II.RAZLIČITA TEORIJSKA RAZMATRANJA O PRIRODI KONFLIKATA I RATOVA,I ANALIZA POJMA I STRUKTURE DRUŠTVENIH KONFLIKATA

2.1.Teorije o konfliktima i ratu.....	20
2.1.1.Vještine ratovanja Sun Cu Vu.....	22
2.1.2.Platonova učenja o konfliktima.....	24
2.1.3.Imanuel Kant	25
2.1.4. Tomas Hops, Karl fon Klauzevic i Nikolo Makijeveli o ratu	27
2.1.5.Kent Valc-Tri paradigme uzroka ratova.....	31
2.2.Matrica konflikta	33
2.3.Struktura, vrste, faze i uzroci konflikta.....	34

III.RAT KAO OBLIK UPOTREBE I ISPOLJAVANJA SILE U MEDJUNARODNIM ODNOSIMA

3.1. Zbog čega nastaju ratovi- ratovi kroz istoriju.....	39
3.2.Definicije i vrste ratova	42
3.3.Nacionalna politika, ratna strategija i cilj rata	47
3.4.Karakter oružanih sukoba nakon Hladnog rata – savremeni ratovi i njegove osnovne karakteristike	51

IV.KA MIRU

4.1. Načini mirnog rješavanja sporova.....	57
4.2. Rješavanje sporova u krilu medjunarodnih organizacija – UN i regionalne bezbjednosne organizacije.....	60
4.3. Mirovne i humanitarne operacije.....	62

V.PERSPEKTIVE MIRA

5.1. Neproliferacija i politika razoružanja.....	68
5.2. Mirovni pokreti – Pacifizam	70
5.3. Ratni veteran u borbi za razoružavanje i mir	73
5.4. Pravna kontrola rata	75
5.5. Medjunarodna arbitraža.....	77

VI. ZAKLJUČCI.....	80
VII. BIBLIOGRAFIJA.....	82

UVOD

Uprkos mnogim vjerovanjima da je život u najranijim plemenskim zajednicama bio miran, postoje brojna saznanja da su i u tim najranijim razdobljima civilizacije postojala neprijateljstva među grupama mnogih primitivnih plemena. Kasnije su ta neprijateljstva dobijala karakter rata između tada već organizovanih društava. Na početku je poljoprivredna revolucija pokrenula prvi veliki talas promjena u ljudskoj istoriji i dovela do formiranja najranijih pramodernih društava. U to vrijeme je poljoprivreda bila osnovni uzrok rata jer je omogućila zajednicama da proizvedu i uskladište ekonomski višak, a ujedno je i pospješila razvoj države.

U vrijeme otkrića parne mašine i industrijske revolucije i kada su se počele graditi prve fabrike, nastao je nov način stvaranja bogatstva, a to je fabrička proizvodnja. U ovoj civilizaciji do sukoba je dolazilo između industrijskih i trgovačkih grupa sa zemljoposjednicima. Seljaci su prisiljavani napustiti zemlju i postajati radnici fabrika, što je rezultiralo proteste, štrajkove pobune. Nakon toga nastaje i treća civilizacija. Civilizacija koju simbolizuju kompjuteri. Sada već postoje tri sukobljene civilizacije, u kojim prva civilizacija snabdjeva agrarnim resursima, druga civilizacija obezbjeđuje jeftini rad i masovnu proizvodnju, a sektor treće civilizacije dominira novim načinima stvaranja i eksploatacije znanja. Nastaje odvajanje siromašnih i neškolovanih i mijenja se cjelokupna srtuktura društva. Iz ovoga vidimo da su ratovi vodjeni od postanka ljudskog društva pa sve do danas, naglašavajući dva svjetska rata ali i brojne građanske ratove u kojima je stradalo preko 40 miliona ljudi i nanjete ogromne materijalne štete. Primjena politike sile tokom ljudske istorije a naročito u 20-om vijeku u vremenu svjetskih ratova, bio je odlučujući faktor u uređivanju međunarodnih odnosa, jer i pored toga što su Poveljom UN rat, upotreba i prijetnja silom zabranjeni, svi ti akti su na sceni u međunarodnim odnosima.

Što se tiče antiratova, moglo bi se kazati da oni nisu u međusobnoj suprotnosti sa ratovima. “Antiratovi se ne vode samo govorima, molitvama, demonstracijama i parolama koje pozivaju na mir, nego obuhvataju i akcije preduzete od strane političara pa i ratnika da bi se stvorili uslovi za odvrćanje ili ograničavanje razmjera rata”¹.

¹ Alvin i Hajdi Tofler, Rat i Antirat, PAIDEIA Beograd, 1998, str. 3.

Zbog reakcija na krvoproliće I Svjetskog rata, sloma Lige naroda 1930-tih te II Svjetskog rata praćenog mnogo većim nasiljem i početkom Hladnog rata, dovelo je do povećanog interesa za mirovne studije. Polovinom 19-og vijeka otpočeo je pokret za kodifikaciju međunarodnog ratnog prava. Haškim konvencijama i Haškim pravilnicima o ratovanju mnogo se postiglo. U ovom period nastaju brojna ograničenja ratovanja koja su obavezna u svim oružanim sukobima po međunarodnom humanitarnom pravu, a sve u cilju humanizacije rata i ratne štete. Ženevskim konvencijama i njihovim protokolima uredjuje se položaj ratnih zarobljenika, ranjenika i bolesnika. Osnivaju se brojne NVO s ciljem da se koliko toliko ublaže posljedice rata i načini ratovanja.

Sve ovo navedeno nam ukazuje na to koliko je bitno istraživati fenomene rat i mir kako bi se pronašla rješenja koja bi eliminisala silu u međunarodnim odnosima. Problem ovog istraživanja je veoma aktuelan ali i nedovoljno naučno istražen. Evidentan je nedostatak empirijskih istraživanja o ratu i miru, te će se ovo istraživanje zasnivati na metodološkim rješenjima sličnih istraživanja, kao i na relevantnim saznanjima iz literature koja obuhvata ovu oblast. Stoga, ovo istraživanje problema rata i mira predstavlja jedan originalan pokušaj da se na ozbiljan način razmišlja i pristupi ovoj temi. Istraživanje ovog problema može koristiti stručnjacima iz ove oblasti u njihovim daljim analizama i istraživanjima njihovog odnosa, te podstići razvoj svijesti društva o važnosti izučavanja rata i mira, i njihove povezanosti i uticaja na svjetski poredak. Važnost ovog istraživanja ogleda se i u povećanoj svijesti o problemima koje uzrokuju sukobi, da se oni proširuju ali i to da se moraju pronalaziti rješenja o njihovoj prevenciji.

Pored metodoloških osnova istraživanja koje imaju za cilj uvesti nas u polje naučno-istraživačkog rada, kroz ovladavanje metodologijama primjerenim naučnim djelima, ovaj rad sadrži još četiri dijela.

U drugom dijelu će se govoriti o teorijama o ratu i konfliktima jer postoji mnoštvo razloga za barem djelimičan prikaz različitih teorija, mišljenja i radova koji govore o ratu i konfliktima. Neki od tih razloga jeste da su te teorije dijelom uticale i na sama istorijska dešavanja, pa i na same konflikte i ratove. U ovom dijelu rada ćemo analizirati i sam fenomen konflikta, jer se ne možemo baviti izučavanjem puteva mira i bezbjednosti bez ozbiljnijih znanja o konfliktima, njihovim uzrocima, fazama i posljedicama.

Pojam rata i klasifikacija ratova, kao i njegovi uzroci i posljedice su mnogo zastupljene i obrađene u literaturi, ali postoji potreba za privremeno vraćanje ovoj temi. U trećem dijelu rada analiziramo rat koji je danas postao briga svih naroda, tj. rat kao globalnu pojavu.

Odredjenje mira, preduslovi za obezbjedjenje trajnog svijetskog mira, čine četvrti dio rada. Činjenica je da razni oblici ispoljavanja sile ni do danas nisu iskorjenjeni u međunarodnim odnosima, postavlja se pitanje zašto je to tako? Važno je navesti koji su to načini mirnog rješavanja sporova, ali i ulogi UN kao međunarodne organizacije koje imaju ovlaštenje da odluče o intervencijama kako stoji u poglavlju VI i VII Povelje, kada je narušen ili prijeti da bude narušen međunarodni mir i bezbjednost.

U svijetu se još uvijek vode ratovi. U nekim dijelovima svijeta vlada prava ratna klima u kojoj izbijaju sukobi između različitih kultura i civilizacija i širi oružje što dodatno podstiče i produžuje vrijeme trajanja sukoba. U cilju stvaranja jednog boljeg i pravednijeg društva u cjelini, i smanjenja i odbacivanja rata kao sredstva rješavanja sukoba u međunarodnim odnosima, poduzimaju se određene aktivnosti kako bi se radilo na izgradnji mira u svijetu. Razvija se politika razoružanja, mnoga pravila i zakoni kako bi se ograničila i kontrolisala upotreba sile, zatim brojni međunarodni antiratni pokreti u kojima važno mjesto zauzimaju i ratni veterani.

I. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1. Formulacija problema istraživanja

1.1. Problem istraživanja

Od nastanka ratova koji vuku korjene daleko u prošlosti, ljude su zanimali problemi rata i mira. Još u 3-em vijeku p.n.e. pojavljuju se prvi pisani tragovi o vodjenju ratova i uspostavljanju mira. Nakon završetka II Svjetskog rata 1945.godine na svijetu je bjesnilo oko 150-160 ratova i građanskih sukoba. Medjunarodni institut za istraživanje mira je samo tokom 1990-ih izbrojao 31 oružani sukob. Računanjem se pokazalo da je od 1945-1990-te godine svijet uživao samo tri sedmice koje su bile bez rata, ili od pojavljivanja prvih pisanih tragova o ratovima, ovaj je svijet samo 250 godina proveo u miru. Ratovi su bili borba za osvajanje teritorija i kontrolu resursa na teritorijama koje je neko gubio a neko osvajao. Broj žrtava tokom svih ovih ratova je ogroman. Nastanak novih revolucija u ratovanju dovele su do promjena u ratovanju. “ Posljednjih decenija neki od ključnih parametara ratovanja dosegli su svoje krajnje granice a to su: domet, ubojitost i brzina”². Razvojem revolucionarne tehnologije današnjice ali i sutrašnjice, otvaraju nove mogućnosti razaranja na planeti. Razvijaju se nova “moćna oružja”, oružja za masovno uništavanje. Moglo bi se kazati da danas, uzimajući u obzir vrste, domet, ubojitost i brzinu, jedva da postoji tačka na planeti koja ne bi mogla biti pogodjena. Mnoge zemlje svijeta, pored svjetskih sila kakve su Rusija, SAD, Koreja...,danas i dalje povećavaju svoje vojne budžete. Uprkos svim naporima Medjunarodne zajednice i drugih organizacija koje se zalažu za ograničenje naoružanja, države se i dalje naoružavaju i testiraju svoje naoružanje podstičući i druge da učine isto, stvarajući tako prenapetu situaciju trke u naoružavanju. Ove ali i mnoge druge činjenice i događaji proteklih godina ukazuju na to da medjunarodne organizacije koje su zadužene za održavanje svjetskog mira i sigurnosti kakva je bila Liga naroda a kasnije UN, ipak nisu ostvarivale svoj glavni cilj. Pokazalo se da Liga naroda nije bila sposobna da zaustavi osvajačke pohode Njemačke, Japana i Italije sto je kasnije dovelo do II Svjetskog rata. Takodjer, i UN su pokazale svoju nesposobnost u ostvarivanju svog cilja, a

² Alvin i Hajdi Tofler, Rat i Antirat, PAIDEIA Beograd, 1998., str. 30.

primjeri su brojne krize i unutar državni ratovi ne samo u našem regionu nego i šire npr. Sirija, Ukraina i drugi.

Brojni mirovni pokreti se takodje mogu pohvaliti mnogim neuspjesima svojim masovnim protestima protiv nuklearnog rata. Zbog velikog broja nuklearnih proba i promjena u tehnologiji, pojavila se zabrinutost zbog posljedica koje mogu da proizvedu. Iako se tvrdi da su ti mirovni pokreti doprinijeli spremnost vlade da potpišu sporazume o zabrani širenja nuklearnog oružja i zabrani nuklearnih proba, činjenica je da mnoge zemlje razvijaju, vrše testiranja i posjeduju nuklearno oružje u sve većim količinama. Veliki problem predstavljaju i razvijene vojne industrije koje ne vole mir u svijetu. Razvijaju se nova “moćna oružja” koja se prodaju zaraćenim stranama ostvarujući pri tom velike ekonomske profite. U prošlosti a i danas najveći proizvođači oružja su SAD za koje se smatra da su najveći zagovornici i podstrekači ratova koje i najviše zaradjuju od te prodaje.

1.2. Osnovni hipotetički stavovi

1.2.1. Hipotetički stav o strukturi problema

Nastankom prvih organizovanih ljudskih zajednica, pa samim tim i civilizacije, pojavljuju se prvi sukobi i ratovi. Od tada pa do danas svijet je sasvim malo uživao u miru. Gotovo da u svakom trenutku ljudske civilizacije neko na zemlji ratuje. Takvi obračuni su vijekovima kroz istoriju bili sve krvaviji; sve više i više žrtava i sve veća materijalna razaranja. Sve je to ostavljalo a i dalje ostavlja negativan trag kako na čovječanstvo tako i na samu prirodu u kojoj živimo. Ono što se promijenilo u periodu od nastanka prvih ratova do danas, jeste naoružanje koje je razvojem vojne industrije i tehnologije uopšte, dostiglo svoje krajnje granice, koje omogućava još veće strahote i užase jednog rata. Svi ovi ratovi se počinju i vode zbog interesa gdje se ciljevi ostvaruju na štetu drugih. Dešavalo se da države agresori prisvajaju dijelove teritorije drugih zemalja, pljačkajući tako njihove resurse, ostvarujući velike profite. Veliki je broj i unutardržavnih ili gradjanskih ratova između različitih frakcija koje se sukobljavaju zbog različitih ideologija, politika, borbe za vlast itd. Zbog svih problema koje donosi rat, javila se potreba za osnivanjem međunarodnih i regionalnih organizacija koje imaju za cilj održavanje mira i bezbjednosti u svijetu, razvijanje prijateljskih odnosa između država, ekonomsku

saradnju, širenje tolerancije itd. U cilju humanizacije rata i ratne štete nastaju brojna ograničenja ratovanja po međunarodnom humanitarnom pravu. Pored svega toga, ispostavilo se da je Međunarodna zajednica pokazala nesposobnost da spriječi brojne sukobe. Kršila su se brojna ograničenja međunarodnog humanitarnog prava.

Može se kazati da ratovi ne poznaju granice. Vode se u svim dijelovima svijeta. Prouzrokuju brojne žrtve. Otvaraju mogućnost za profitiranje. Vode se i danas uprkos tome što postoje brojne bezbjednosne organizacije kojima je cilj očuvanje mira.

1.2.2. Hipotetički stav o funkcijama problema

Već smo dijelom kazali kakve sve užase i stradanja donosi rat. Danas i pored međunarodnih organizacija koje zabranjuju rat, i svih zabrana koje proizilaze iz međunarodnog humanitarnog i ratnog prava, u nekim dijelovima svijeta se ratuje. Moglo bi se kazati da ratovi “nekome odgovaraju”, da ima koristi od ratovanja kako onih između država tako i onih između različitih frakcija unutar jedne države. To su prije svega bogate zapadne sile. Zemlje koje imaju ekonomski prosperitet i ideološku nezavisnost, prirodna bogatstva ne odgovaraju velikim silama jer bi se moglo desiti da na temelju svog bogatstva postanu ekonomske i vojne sile i tako njihov jak konkurent na svjetskoj sceni. Cilj je da se takve države rasparčaju na nekoliko slabih desničarskih država koje su nesposobne da vode nezavisnu politiku, koje se osiromaše i čija privreda neće predstavljati konkurente zapadnim proizvođačima, pljačkajući i privatizujući njihove resurse. Do izražaja dolazi i prodaja naoružanja i opreme gdje se trguje sa stranama u sukobu, produžavajući njihov sukob kako bi se pored ostalog nastavio i unosan biznis. Primjeri su brojni, kako u svijetu tako i u našem region, bilo da je riječ o svjetskim ili građanskim ratovima.” Danas u složenom svijetu postoje vremena kada sam rat postaje instrument potreban da spriječi veći, strašniji rat. To je rat kao antirat. Ali danas je mnogo onoga što se znalo o ratu i antiratu opasno zastarjelo”³.

³ Alvin i Hajdi Tofler, Rat i Antirat, PAIDEIA, Beograd, 1998., str. 3.

1.2.3. Hipotetički stav o vezama i odnosima

Evidentno je postojanje uzročno-posljedičnih veza između rata, antirata i mira, njihovog međusobnog ispreplitanja i uticaja.

2. Određenje predmeta istraživanja

2.1. Teorijsko određenje predmeta istraživanja

Na osnovu prepoznatog problema istraživanja koje ima teorijsko-empirijski karakter, dolazimo do predmeta istraživanja. Predmet našeg interesovanja jeste fenomen rata i mira, uloga Međunarodne zajednice u rješavanju problema koje donose, ali i kako je u pojedinim vremenskim razdobljima slabio uticaj Međunarodnih organizacija, što je rezultiralo brojnim ratovima. Predmet našeg istraživanja je i sam međusobni odnos i uticaj ovih fenomena.

2.2. Pojmovna analiza

Za potrebe istraživanja definisani su sljedeći pojmovi:

- **Rat** je “sveobuhvatan i intenzivan sukob država, vojnih saveza ili različitih društvenih snaga unutar jedne države, u kojem se obostrano, masovno i organizovano primjenjuje

nasilje i vodi oružana borba, radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih, vojnih i drugih ciljeva”⁴.

- **Antirat** „obuhvata akcije preduzete od strane političara pa čak i samih ratnika da bi se stvorili uslovi za odvracanje ili ograničenje razmjera rata. Na najvišem nivou antiratovi obuhvataju strategijsku primjenu vojne, ekonomske i informativne sile da bi se smanjilo nasilje, tako često vezano za promjene na svijetskoj sceni“⁵.
- **Mir** je „ u političkom smislu, stanje suprotno ratu, obratno od ratnog stanja koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno, ustaljeno funkcionisanje državnog i javnog poretka, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene svrhe“⁶.
- **Država** je „u širem smislu teritorijalno okružena politička zajednica naroda i građana, osnovni oblik političkog samoorganizovanog društva u cilju zaštite njegovih vitalnih političkih, ekonomskih, sigurnosnih i društvenih interesa. U užem smislu, organizacija vlasti koja služi za učvršćenje i odbranu političkog i ekonomskog poretka oličena kroz vladajuću strukturu i državni aparat koji djeluje u njeno ime i na ostvarivanju njenih funkcija“⁷.
- **Konflikt** „ riječ potiče od riječi conflictare što znači udariti što od što, boriti se, sukob, spor, rasprava koja prijeti da će se još više zaplesti, borba, rat, oružani sudar“⁸.
- **Oružje za masovno uništavanje** je „ oružje koje svojim djelovanjem može proizvesti masovne gubitke, masovno uništenje ljudi, materijalnih dobara, životinjskog i biljnog svijeta; nekonvencijalno, neuobičajeno oružje u odnosu na oružje koje se koristi u savremenim ratovima“⁹.

⁴ Izet Beridan, Ivo M. Tomić, Muharem Kreso, Leksikon sigurnosti – Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2001.,

⁵ Alvin i Hajdi Tofler, Rat i Antirat, PAIDEIA, Beograd, 1998., str. 3.

⁶ Izet Beridan, Ivo M. Tomić, Muharem Kreso, Leksikon sigurnosti – Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2001.,

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

- **Stvaranje mira** podrazumijeva „diplomatske procese, posredovanja, pregovaranja i druge forme mirnog rješavanja koji oružani sukob dovede do kraja rješavanja pitanja koja su do njega dovela“¹⁰.
- **Diplomatija** „ sam pojam diplomatija dolazi od grčke riječi diploma što znači presavijen list. Diplomacija ima više semantičkih značenja: sposobnost, znanje, vještina i metoda komuniciranja, održavanja međunarodnih odnosa, pregovaranja i rješavanja konfliktnih situacija. Diplomacija je i naučna disciplina kao segment, posebni i specifični dio međunarodnog javnog prava. To je dakle državna aktivnost i integralni je dio političkog života svake države“¹¹.
- **Mirovne snage** su „ medjunarodne oružane snage koje učestvuju u mirovnim operacijama. Osnovne karakteristike mirovnih snaga UN su: 1.) čine ih kontigenti država članica UN. 2.) njihovo formiranje i upućivanje je uslovljeno pristankom državana čijoj teritoriji treba da djeluju. 3.) vojne operacije se poduzimaju samo u slučaju samoodbrane“¹².

2.3. Operacionalno određenje predmeta istraživanja

2.3.1. Činioci sadržaja predmeta istraživanja

Pojmovi koji se koriste u ovom istraživanju su rat, antirat, mir, država, konflikt, oružje za masovno uništavanje, stvaranje mira, diplomatija, mirovne snage.

¹⁰ Izet Beridan, Ivo M. Tomić, Muharem Kreso, Leksikon sigurnosti – Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2001.,

¹¹ Nijaz Duraković, Medjunarodni odnosi, Sarajevo, 2009., str. 180.

¹² Izet Beridan, Ivo M. Tomić, Muharem Kreso, Leksikon sigurnosti – Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2001.,

2.3.2. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Prostorno određenje predmeta istraživanja obuhvatiće prostor cijelog svijeta, jer samo u toku prošlog vijeka u kojem su bila dva svjetska rata, obuhvatili su prostor više kontinenata, ali i sada u XXI vijeku gdje skoro na svim kontinentima bukne ratovi koji su većinom unutrašnje, građanske prirode.

2.3.3. Vremensko određenje predmeta istraživanja

Vremensko određenje predmeta istraživanja obuhvata period od najranijih tragova vođenja ratova (3-ći vijek p.n.e.) do danas. Pored toga što je poseban naglasak stavljen na period oko 1914. godine kada je počeo I Svjetski rat pa do danas.

2.3.4. Disciplinarno određivanje predmeta istraživanja

Ovo istraživanje je interdisciplinarnog karaktera jer je značajno za više naučnih disciplina a ne samo za jednu. Ne samo da je značajno za bezbjednosne studije nego i za pravne naučne discipline, međunarodne odnose, nauku o miru i druge slične naučne discipline.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Na osnovu saznanja o predmetu istraživanja izdvajaju se sljedeći naučni ciljevi istraživanja:

3.1.1. Naučna deskripcija

Naučnom deskripcijom razmotricemo pojavu fenomena rata, antirata i mira, uzroke nastanka i njihove posljedice po svijet, kako se i zašto događaju.

3.1.2. Naučna eksplikacija

Naučnom eksplikacijom kao naučnim ciljem se nastoji postići “ naučno saznanje o uzročno-posljedičnim odnosima, društvenim zakonima i naučnim objašnjenjima”¹³, stoga je naš eksplikacijski cilj utvrditi uzročno-posljedične veze rata, antirata i mira i mogućnosti rješenja kako bismo mogli doći do naučnog objašnjenja ove pojave te naučno prihvatljivog rješenja.

¹³ Dževad Termiz, Metodologija društvenih nauka – Drudo dopunjeno i prošireno izdanje, Lukavac, 2009. str.222.

3.1.3. Naučna prognoza kao naučni cilj

Naučna prognoza “ postavlja zahtjev da naučna istraživanja relativno pouzdano predvide razvoj, kretanje, nastanak određenih društvenih pojava” ¹⁴. Cilj ovog istraživanja je ukazati na nastanak ratova, antiratova i mira, predvidjeti njihove međusobne odnose u budućnosti i pravac kretanja, te utvrditi valjana rješenja.

3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni ciljevi istraživanja su tu da bi se civilno stanovništvo bolje upoznalo sa problemima koje donose sukobi, ratovi u svijetu, da bi se na neki način zajedno sa međunarodnim institucijama, NVO i drugim organizacijama koje odbacuju rat kao sredstvo rješavanja sporova u međunarodnim odnosima, organizovalo u borbi protiv ratova. Cilj je i da se doprinese što boljem razvijanju preventivnih mjera u borbi protiv rata, te da se poveća svijest državicima i svima onima koji zagovaraju ratove, kojima ratovi odgovaraju jer ostvaruju određene interes

4. Hipoteze i indikatori

4.1.Generalna hipoteza

Globalna bezbjednost i mir u svijetu, u velikoj mjeri zavisi od nacionalnih politika, ali i od stanja u međunarodnim odnosima u kojim preovladava međunarodna anarhija.

¹⁴ Dževad Termiz, Metodologija društvenih nauka – Drudo dopunjeno i prošireno izdanje, Lukavac, 2009. str.222.

4.2. Posebne hipoteze

1. Ratovi predstavljaju prijetnju za demografsku, ekonomsku, političku, socijalnu stabilnost ne samo zemalja učesnica u ratu nego i u svijetu.
2. Broj ratova u svijetu zavisi od organizovanosti i uspješnosti institucija za očuvanje i nametanje mira i njihove međusobne saradnje.

5. Metode istraživanja

5.1. Osnovne metode

- Analiza – s obzirom da ćemo koristiti knjige, naučne radove i druga dokumenta. Analizom predmeta može se identifikovati, otkriti struktura, odnosi i veze, uloga i funkcija problema kao i predložiti mjere za njegovo suzbijanje i sprečavanje.
- Sinteza – povezuje ranija saznanja sa novim saznanjima i integriše ih u jednu cjelinu.
- Generalizacija – na osnovu opšteg stava u društvu, formiraju se i pojedinačni stavovi članova društva o ovoj problematici.

5.2. Opštenaučne metode

- Hipotetičko-deduktivna metoda – njom ćemo provjeravati postvljene hipoteze.

- Analitičko-deduktivna metoda – ona će nam pomoći u otkrivanju i propitivanju fenomena rata, antirata i mira, ali i razloge poduzimanja ili nepoduzimanja mjera na sprječavanju i suzbijanju rata i očuvanju mira.
- Komparativna metoda – ona će nam pomoći da uporedjujemo sličnosti i razlike u načinima vođenja ratova i uspostave mira u svijetu.

5.3. Metode prikupljanja podataka

- Metoda analize sadržaja – njom otkrivamo, definišemo i odabiramo podatke. Prednost ove metode je što omogućava istraživanje na daljinu, bez obzira u kom vremenu se vrši istraživanje.
- Posmatranje – ovu metodu koristimo za prikupljanje podataka koristeći vlastito čulno opažanje.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

6.1. Naučna opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost ovog istraživanja proizilazi iz činjenice da se govori o fenomenu rata i mira kao ozbiljnom problem koji je prisutan u svijetu. Ovo istraživanje treba da posluži da se bolje sagleda zbog čega nastaju ratovi, ko ih finansira, ko profitira od ratova, način na koji se vode, zašto je teško uspostaviti mir, ko su žrtve rata i druga pitanja. Treba što bolje razumjeti ovaj problem te pronaći načine za što efikasnije suprotstavljanje problemu.

O ratu, antiratu i miru postoje određena naučna i stručna saznanja. Kompleksnost ovakve teme zahtjeva angažovanost u istraživanju čiji bi rezultati trebalo da bude širenje naučno-teorijskog saznanja o ovoj pojavi u modernom dobu.

6.2.Društvena opravdanost istraživanja

Fenomen rat i mir zahtjeva kako regionalnu tako i globalnu saradnju u istraživanju i pojašnjavanju ove pojave. Učešće društva u cjelini u prevenciji rata i očuvanju mira je od velike važnosti jer preventivni programi mogu uspjeti samo ako ima saradnje između društava. Iz ovoga proizilazi da je ovo istraživanje društveno opravdano jer će obezbjediti rezultate na osnovu kojih bi se mogle preduzeti adekvatne i konkretne mjere u cilju suzbijanja ovog problema.

II. Različita teorijska razmatranja o prirodi konflikata i ratova i analiza pojma i strukture društvenih konflikata

2.1. Teorije o konfliktima i ratu

Etimološko tumačenje pojma konflikt koji potiče od latinske riječi „ conflictare „, može imati više značenja kao npr.: sukob, spor, oružani sudar itd. Kada bi se ovaj izraz prevodio u jednoj riječi u našem jeziku, onda bi termin sukob bio najprikladnijim. Brojne filozofske dileme i rasprave o konfliktima i ratovima su uporedo sa nastankom i razvojem novih nauka rezultirale brojne teorijske osnove za višestruka istraživanja u oblasti: sociologije, psihologije, pravnih nauka, polemologije idr. S toga su konflikti kao društveni odnosi njihovo važno istraživačko polje i tretiraju se kao društveni konflikti. Društveni konflikti predstavljaju jednu od osnovnih društvenih pojava. Konflikti predstavljaju istorijsku ali i aktuelnu konstantu društvene zajednice, i kao takvi, zaokupirali su pažnju teoretičara i istraživača mnogih nauka kao što su: filozofije, prava, istorije, psihologije, sociologije, vojne strategije itd. Pa zbog toga „ mnogo je razloga za barem djelimičan, za ovu priliku ne i obiman prikaz i interpretaciju različitih mišljenja, teorija, filozofskih stavova, naučnih i stručnih radova koji govore o konfliktima i ratu u različitim istorijskim epohama. Jedan od tih razloga je to što su ti stavovi i teorije o konfliktima i ratu, dijelom odraz istorijskih prilika u kojima su nastale. Neke od tih teorija su ostavile svoga traga na buduće događaje u kraćem ili dužem istorijskom periodu poslije njihove pojave“¹⁵.

Osnovni i najgrublji oblik upotrebe sile u međunarodnim odnosima je rat. Nastojanje da se ratovi što uspješnije vode, a u posljednje vrijeme kada su parametri ratovanja dosegli svoje krajnje granice, i nastojanja da se ratovi izbjegnu, dovele su do nastanka niza naučnih teorija o ovom fenomenu. Možemo kazati da, svi ljudi nisu isti u pogledu svoje prirode. Neki ljudi su nasilniji od drugih, tako da, ako želimo da razumijemo uzroke ratova, onda moramo da razumijemo i pojedince koji su odgovorni za takvu odluku.

Tokom istorijskog razvoja filozofije, rat se kao problem ističe kod brojnih filozofa koji su ga pokušavali objasniti kao bi se danas što bolje razumio. Filozofija rata pokušava da objasni

¹⁵ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009., str. 30.

prirodu i uzroke ratova, šta je to rat i zašto se ratuje. Jednu od prvih tvrdnji o ratu dao je Heraklit, a glasi:” rat je otac svih stvari”¹⁶. U filozofskoj teoriji o ratu stoji da su ljudi misleća bića, da su naši postupci produkt našeg načina razmišljanja u kombinaciji sa političkim i kulturnim okruženjem u kojem živimo. Smatra se da bi se ratovi mogli izbjeći ako bi se razmišljalo o provodjenju mirnog rješavanja, a to se može dogoditi samo kroz veliku kulturalnu promjenu koja će trajati. Agresivnost kao oblik ponašanja ljudi, a kao uzrok ratova, je bila problem psiholoških istraživanja iz kojih su nastale dvije škole učenja. Prva škola učenja “ instinktivisti, koji smatraju da se čovjek ne može osloboditi svog instinkta koji mu pripada po vrsti i koji ga determinira izvana, i druga bihevoristi, koji za razliku od instinktivista čovjeka smatraju uvjetovanim svojom socijalnom okolinom”¹⁷. Dakle, smatraju da čovjek reprodukuje svoje ponašanje s obzirom na uslovljenost, bilo svojom okolinom, bilo evolucijom vrste. Prema njima “ čovjek ne posjeduje vlastiti karakter i psihu koja bi ga razlikovala, već svi ljudi imaju iste uvjetovanosti i nemaju nikakve odgovornosti, pa ni slobode unutar sebe samoga; instinkt i vanjska uvjetovanost su glavni gospodari ljudskog fatuma, tako da sva ljudska agresivnost koja se manifestuje u ratovima, u raznim zločinima, bilo individualnim ispoljavanjima, ima svoj izvor u unaprijed programiranom i urodjenom instinktu koji samo treba povoljnu situaciju da se izrazi”¹⁸. Na primjeru I Svjetskog rata “ Erik From, američki psihoanalitičar, pokušava objasniti neke psihološke uzroke rata, pa tako navodi: strah od autoriteta, poštovanje autoriteta, solidarnost velike grupe ljudi koja se bori; i izopačeni socijalizirani sistem u kojem se ne moramo boriti sa pripadnicima vlasti tog naroda za posao, medicinsku skrb, hranu, već svi imamo zajednički cilj, zajedničkog neprijatelja”¹⁹.

Ratovi u svijetu mogu izazvati i demografske promjene stanovništva. Jedna od značajnih teorija koja se bavi ovim pitanjima jeste “ maltuzijanska teorija koja je ime dobila po Tomasu Maltusu, koji želi da ispita uzroke zastoja ljudskog progresu prema sreći”²⁰. U osnovi njegove teorije govori se o tome da postoji stalna tendencija porasta stanovništva u odnosu na količinu hrane kojom se raspolaže. Nedostatak tih osnovnih sredstava za život može prouzrokovati glad i mnoge bolesti, što može pokrenuti brojne ratove kao sredstvo da se smanji brojno stanje stanovništva na onaj nivo koji će biti u mogućnosti da stanovništvu omogući osnovne uslove za život.

¹⁶ Lidl Hart, Mač i pero, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985, str 21.

¹⁷ Aleksander Mosoley, Filozofija rata, <https://bib.irb.hr>

¹⁸ Isto, str.5.

¹⁹ Isto, str.6.

²⁰ Tomislav Marošević, Studija: Maltusova teorija i neomaltuzijanci u svijetlu znanosti i vjere, str.11.

Jedan od starijih pristupa ratu je i ono koje se odnosi na ekonomske motive. Ovu odredbu rata su podržavali “ marksisti i marksizmu slične sociologije koje zastupaju materijalistički determinizam pri tumačenju društvenih sistema i podsistema”²¹.

U svom djelu Klauzevic navodi kako je rat produžetak politike drugim sredstvima, “ iza politike u njezinom imperijalističkom temelju, čega je ona samo jedna od potencija stoje moćni materijalni interesi, interesi kapitala, profita, osiguranje sirovina, energije, tržišta itd.”²². No, još u antičko doba nalazimo i kod Aristotela teze o tome “ kako smješta rat u okruženje gospodarske prakse sticanja dobara: Stoga će i ratno umjeće biti naravnju neko umjeće stjecanja, kojim se mora služiti protiv zvijeri i onih ljudi kojima se po naravi ima vladati a oni to neće tako te je naravnju i pravedan takav rat”²³.

Što se tiče pravnih teorija, ne samo u antici nego i u srednjem vijeku i početku novog vijeka, govori se o neizbježnosti rata ukoliko su sva druga sredstva iscrpljena. Odbacuju osvajačke ratove. Za začetnika teorije međunarodnog prava smatra se Hugo Grotius. Prema njegovim sudovima “ prirodno parvo je ono pravo kojem se podređuje i ratno parvo, kao segment međunarodnoga, jer ni u ratu ne smije nestati prava, a rat je opravdavao samo kao akciju za ostvarivanje stanja mira, tj. uspostave pravnog stanja, čime je zaštita ljudskog prava smisao države”²⁴.

U nastavku će biti riječi o najcitiranijim teoretičarima i njihovim djelima, čija mišljenja i danas imaju veliki uticaj za one koji se bave pitanjima ratova al i pitanjima mira.

2.1.1. Sun Cun Vu – Vještina ratovanja

Vještina ratovanja, čije je tekstove prije više od 2000 godina napisao i sakupio starokineski vojni strateg i filozof Sun Cu Vu, predstavlja jednu od najpoznatijih studija o ratu i ratnoj strategiji. Ovo su najranije poznate rasprave o ratu i niko ga nije nadmašio obuhvatnošću i dubinom razumijevanja, jer je Su Cun Vu jasnije gledao na to umijeće, razmotrio ga je dublje i

²¹ Miljan Galović , Rat kao filozofijska tema, Izvorni znanstveni rad, str.13.

²² Isto, str.13.

²³ Isto, str. 13.

²⁴ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009., str. 58.

na način koji ostaje zauvijek svjež. Za rat kaže da je” od suštinskog značaja za državu – to je područje smrti i života, staza opstanka i propasti i stoga se mora što bolje proučiti”²⁵. U svom daljem kazivanju, Sun Cu govori o pet bitnih faktora koje treba procijeniti i utvrditi ko ima veće izgleda da pobijedi, a to su: “ put, vremenski uslovi, teren, komandovanje i disciplina”²⁶.

Put podrazumijeva potpunu poslušnost i povjerenje naroda i svojih vodja, jer ispravno sprovođenje vlasti čini da narod osjeća bliskost sa svojim vodjama, spremni dati i život za njih.

Pod vremenskim uslovima podrazumijevaju se godišnja doba, da li je noć ili dan.

Faktor teren podrazumijeva konfiguraciju terena. Bitno je poznavati udaljenost, prohodnost terena, površinu terena i bezbjednost terena.

Pod komandovanjem se podrazumijeva otjelotvorenje vrlina koje treba da posjeduje svaki vojskovođa. Najviše se cijene humanist i inteligencija, ljubav i saosjećanje sa svojim narodom, hrabrost, strogost..

Kada je riječ o vodjenju rata, Sun Cu kaže da “ kada ratujete, čak i ako pobjedujete, ako to traje duže vrijeme, vaše snage će oslabiti a oštrica vašeg napada biće otupljena”²⁷. Ovde je riječ o tome da se samo “munjeviti rat” isplati. Ukoliko se vode dugotrajne oružane borbe, snaga oružane sile se iscrpi, napadi otupe a zalihe se istroše, to može da iskoristi druga strana u svoju korist i zabilježi pobjedu.

U ovom djelu Sun Cu govori i o nagrađivanju vojnika ali i humanim postupanjima prema zarobljenicima. On ističe da je bitno nagraditi vojnika koji su se istakli dijelom stečenog plijena što će ih dodatno stimulisati, a ostale će motivisati. Prema zarobljenicima se treba lijepo ophoditi i brinuti za njih kako bi ih pridobili na svoju stranu, jer ima dvostruku korist. Prvi je da se protivnik pobjedjuje a drugo, da se istovremeno jača vlastita moć. Ova studija o ratu prepuna je značajnih stavova o vještini ratovanja pa i ovaj za koji se može kazati da predstavlja naznaku ciljeva rata, a koja glasi:“ako pljačkate jednu zemlju, razdijelite plijen medju svojim ljudima, ako osvajate nove teritorije, razdijelite zemljište u korist vojske”²⁸.

Sun Cu Vu jasno ukazuje i na važnost saradnje i razumijevanja generala i vladara. Ističe da je zemlja jaka kada postoji njihova potpuna pomoć, a ako je nepotpuna, zemlja slabi. On izdvaja nekoliko načina na koji vladar može ugroziti vojsku, a to su: nepoznavanje situacije na bojnem

²⁵ Sun Cun Vu, Vještina ratovanja.

²⁶ Isto, str.13.

²⁷ Isto, str. 21.

²⁸ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009., str 41.

polju i izdavanje pogrešnih naredbi, nepoznavanje vojne problematike od strane vladara a istovremeno komandovanje vojskom, neupućenost vladara u ratne operacije. Zbog svega ovoga najčešće zavlada pometnja i neodlučnost, što neprijatelj iskorištava u svoju korist. Navest ćemo još “ nekoliko njegovih taktičkih opredjeljenja:

- U ratu je bolje pokoriti neku zemlju netaknutu negoli je uništiti;
- Onaj ko poznaje svoga neprijatelja i poznaje samoga sebe, neće biti ugrožen ni u stotine bitaka,
- Vojna sila se organizuje po principu obmane, mobiliše po principu dobiti i prilagodjava po principu razdvajanja i pregrupisavanja.
- Samo izuzetni vladari i mudri generali, koji umiju da upotrijebe najinteligentnije ljude kao špijune, mogu ostvariti veliki uspjeh”²⁹.

Iz svega navedenog da se zaključiti da Su Cu pridaje veliki značaj vojskovođama i njegovim taktikama, i da ih na sebi svojstven način dovodi u vezu sa državom, istakavši da “se u rukama vojskovođe nalaze životi ljudi i sudbina nacije”³⁰.

Analizirajući djelo Sun Cu Vua može se primjetiti njegovo insistiranje na humanosti iza svakog vida moći. Zato, ovo dijelo ne kazuje samo o ratu i konfliktima, već kazuje i o miru. Njegova filozofija govori da su najbolja ona znanja i strategije koje čine rat nepotrebnim.

2.1.2. Platonova učenja o konfliktima

Kada je riječ o sukobima i ratovima, Platon ih prema njihovom karakteru dijeli na unutrašnje i spoljašnje. Objasnjavao je borbe između helenskih plemena i barbara. Neprijateljstvo Helena i Barbara je po njemu prirodno neprijateljstvo, dok su međusobni sukobi helenskih plemena posljedica bolesnog stanja i da to nisu ratovi nego predstavljaju samo njihovu neslogu. Krivicu za njihovu neslogu pripisuje pojedincima, malobrojnim koji su je proizveli a ne na svim stanovnicima što predstavlja osnovno stanovište kada je riječ o unutrašnjim sukobima. On smatra da “ uspostava demokratske vlade obično uslijedi pobjedom siromaha koji dio

²⁹ Sun Cun Vu, Vještina ratovanja, str 21-75.

³⁰ Isto, str. 25.

protivnika pobiju, druge protjeraju, a sa ostalim ravnopravno podijele vladu i građanska prava”³¹. U dijalogu o ne pravičnosti Platon spominje “zdravu i nezdravu državu i u tome nalazi začetak rata koji je za države i za pojedince izvor i povod za zlo”³². U zdravoj državi širi se broj potrebnih profesija, a sa njima se povećava i broj stanovnika. Svi oni na tržištu razmjenjuju svoje proizvode što im omogućava egzistenciju sebe i svoje porodice. Pošto se plaše gladi i ratova, oni broj svoje djece čine srazmjerno svom bogatstvu i tako imaju sve što im je potrebno. Bolesna bi bila samo ona država u kojoj se ne proizvodi i ne troši samo ono što je potrebno, nego se proizvode i nepotrebne stvari, stvarajući tako profesije čiji su proizvodi nepotrebni i beskorisni. Tada zemlja ne može da zadovolji potrebe građana pa dolazi do ratova da bi se zadobila nova zemlja.

Kada je riječ o vojsci kao potrebi u jednoj državi, Platon smatra da je vojnički zanat “prirodni dar” za vojništvo. U tom smislu, odabir mladih za poziv čuvara države predstavlja opširnu provjeru njihove vitalne i filozofske prirode. Platonov idealizam nalaže da “čuvari ne mogu imati privatnu svojinu, nego bi bili nagradjeni od građana toliko da im u toku godine ne nedostaju najpotrebnije stvari za život, a da se ne primorava stvaranje im blagostanja koje će od njih stvoriti sve drugo samo ne čuvar”³³.

2.1.3. Imanuel Kant

Immanuel Kant, filozof i mislilac, autor triju tzv. “Kritika”, iza sebe je ostavio i neke filozofsko-istorijske rasprave”. Francuska revolucija, politika Fridriha Velikog i intenzivirana cenzura od strane novih Pruskih vlasti nakon smrti ovog vladara čine spoljašnje motive koji su uobličavali Kantovu filozofiju prava i politike, dok unutrašnji motiv čini potreba da se zaokruži sistem običajnosti, kao i sistem filozofskih nauka koji je prema Kantovim riječima ostao nedovršen”³⁴. Krajnji cilj koji je trebalo postići, a koji je ujedno ostvarenje najvišeg dobra u

³¹ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009., str. 43.

³² Isto, str.43.

³³ Isto, str. 43.

³⁴ Michael Sladeček, Republikanstvo, apsolutizam i liberalizam: Hobs i Kant o stvaranju rata i mira, Originalan naučni rad, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd.

medjunarodnim odnosima, Kant smatra “ Vječni mir “, traktat za koji pojedini autori kažu da je “ besmrtno djelo filozofskog pacifizma “³⁵.

Kant kao ideolog mira i pacifizma ističe da “ prirodno stanje medju ljudima koji žive jedan do drugoga nije stanje mira nego, ratno stanje “³⁶. Iz ovoga proizilazi da je uzrok sukoba i ratova prirodno neprijateljstvo medju ljudima. Iako se to neprijateljstvo ne mora javljati stalno, ono stalno prijeti. Ono što Kant smatra potrebnim jeste stvaranje mira, s obzirom na prirodno neprijateljstvo medju ljudima. Za države je najbitnije da se prilagode zakonima, da obrazuju “ Medjunarodnu državu “³⁷, koja će se širiti kako bi obuhvatila sve narode na zemlji i tako izadju iz neprekidnog ratnog stanja. Kant je napravio gradaciju prava “ kako bi neprijateljstvo medju ljudima i državama bilo spriječeno da preraste u ratno stanje i to : od ustava preko medjunarodnog prava do svijetskog gradjanskog prava, instanci preko kojih bi bila ostvarena ideja vječnog mira”³⁸. Ustav se odnosi na postojanje zakonskih propisa koji imaju moć i kojim se narodi moraju pokoravati. Ideja medjunarodnog prava pretpostavlja da postoje mnoge susjedne države, i da je to stanje rata medju njima, je ipak bolja, nego da postoji jedna nadmoćna država koja će pod svoju vlast staviti ostale i stopiti se u monarhiju. Što se tiče svijetskog gradjanskog prava, to je dopuna za javno pravo čovjeka uopšte.

Jedan od preliminarnih članova vječnog mira tiče se “ stajaće vojske “ , za koju Kant kaže da predstavlja prepreku vječnom miru. Stajaće vojske” neprekidno prijete ratom drugim državama, upravo time što su uvijek spremne da oružano nastupe”³⁹. Kao takve, one natjeruju države da se medjusobno nadmeću u broju naoružanih ljudi. Ovim je izražen njegov protest “ protiv zloupotrebe ljudi, koji su plaćeni da ubiju ili da budu ubijeni, protest protiv nesklada sa pravom čovjeka u našoj vlastitoj osobi “⁴⁰. No,” sasvim je druga stvar kada se gradjani s vremena na vrijeme obavežu u baratanju oružjem, da bi sebe i svoju imovinu osigurali od spoljnog napada “⁴¹. On smatra da bi države trebale napustiti stanje u kojem nema poretka u medjunarodnim odnosima i gdje uvijek može doći do izbijanja rata. Državama je potrebna sloboda tj. nezavisnost ali i sloboda gradjana. Ta sloboda bila bi moguća onda kada bi se uspostavio trajni mir izmedju država a to je moguće jedino medju republikama. Kant ističe da je rat obično provodjenje volje jednog čovjeka tj. vladara. Po njemu “ ratovi predstavljaju najveću prijetnju

³⁵ Imanuel Kant, Vječni mir, preveo Marcel Šnajder, Valjevska štamparija Beograd- valjevo, 1995, str.9.

³⁶ Isto, str. 37.

³⁷ Isto, str. 49.

³⁸ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 60.

³⁹ Imanuel Kant, Vječni mir, preveo Marcel Šnajder, Valjevska štamparija Beograd- valjevo, 1995, str.29.

⁴⁰ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 60.

⁴¹ Imanuel Kant, Vječni mir, preveo Marcel Šnajder, Valjevska štamparija Beograd- valjevo, 1995, str.30.

civilizacije, jer se u njima materinska briga države za pojedine članove pretvara u nemilosrdnu okrutnost zahtjeva”⁴². Slijedeći Kantovu “ bazičku etičku poziciju, može se reći da su ropstvo i vojna služba dva najekstremnija, etički najgora položaja u kojima se čovjek može naći: on postoji tek orudje namjenjeno drugima, bez vlastitosti, sredstvo za vodjenje rata, biće upućeno na uništavanje i da bude uništeno”⁴³. Prema tome, “ uvidjevši u kojoj mjeri rat, koji bi se mogao izbjeći, ugrožava živote, ali i trgovinu i imovinu, u republikanskim državama građani sve više i više teže izbjegavanju rata i stvaranju međunarodnih institucija koje bi regulisali konflikte i sporove nenasilno”⁴⁴.

2.1.4. Tomas Hobs, Karl fon Klauzevic i Nikolo Makijeveli

Tomas Hobs je engleski filozof i politički teoretičar. Ubraja se među one kritičare koji ljude smatraju bićima koja se krvoločno odnose jedni prema drugima. On polazi od pretpostavke da su “ ljudi po prirodi jednaki”, a završava onom kako je “ čovjek čovjeku vuk “⁴⁵. Iz te jednakosti nastaje mogućnost ostvarivanja ciljeva. Hobs to objašnjava ovako : “ ako dvojica žele istu stvar koju ipak ne mogu uživati obojica, oni postaju neprijatelji i na putu prema cilju pokušavaju uništiti ili podčiniti jedan drugoga “⁴⁶. Tako nastaje neprijateljstvo među njima, a krajnji izraz tog neprijateljstva je rat, jer se to neprijateljstvo ne može prevazići “ razumnim načinom”. Prema tome, “ udariti prvi i silom štititi svoju sigurnost, sve dotle dok neprijatelj više ne bude moćan da ugrožava, je po Hobsovom sudu jedan od uzroka rata “⁴⁷. On je mišljenja da se rat “ ne sastoji samo od bitke, od čina borbe, već iz jedne dužine vremena u toku koga je samo volja za zadovoljavanje bitkom dovoljno poznata, stoga vrijeme kao prostor treba u ratu imati u vidu i razmatrati kao i u okviru meteoroloških prilika; jer kao što se loše meteorološke prilike ne sastoje samo od jednog ili dva pljuska, već iz perioda od mnogo dana koji nagingu kiši, tako se i rat ne sastoji samo od borbe, već u cjelini iz sklonosti ka vodjenju

⁴² Michael Sladeček, Republikanstvo, apsolutizam i liberalizam: Hobs i Kant o stvaranju rata i mira, Originalan naučni rad, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, str.22.

⁴³Isto, str.22.

⁴⁴Isto, str.22.

⁴⁵ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 63.

⁴⁶ Tomas Hobs, Levijatan, filozofska biblioteka, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.

⁴⁷ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 63.

borbe u toku celog jednog perioda vremena kada nas ništa ne uverava u suprotno”⁴⁸. Sve ostalo vrijeme je mir. Zbog toga, “ šta god da slijedi iz nekog ratnog doba, u kojemu je svaki čovjek neprijatelj svakom čovjeku, isto to slijedi iz vremena u kojem ljudi žive s onom sigurnošću koji im jamči njihova vlastita snaga i njihova vlastita dovitljivost, i u takvom stanju nema mjesta ljudskoj radinosti, jer njezini plodovi su nesigurnivlada samo neprestani strah i pogibelj od nasilne smrti”⁴⁹. Hobs u svom Levijatanu ističe da postoje tri načelna uzroka sukoba, a to su: “ takmičenje, nepovjerenje i slava “⁵⁰. Takmičenje kao uzrok sukoba navodi ljude da se napadaju “ radi dobiti “⁵¹. Koriste se nasiljem da bi postali gospodarima drugih ljudi. Drugi uzrok sukoba navodi ljude da se napadaju radi “ sigurnosti ” i koriste je kako bi se odbranili, dok je treći uzrok radi “ ugleda “ kao bilo kakav znak nepoštovanja.

Iz ovoga se da zaključiti da “ ljudi dok žive bez zajedničke vlasti koja ih drži u strahu, se nalaze u stanju koje zovemo rat, i to rat svakog protiv svakog drugog “⁵². Hobs navodi i ” strasti koje čovjeka čine sklonim miru, a to su: strah od smrti, želja za stvarima potrebnim za udobno življenje i nada da ih može postići svojom radinošću “⁵³. Prema tome, ono što ukazuje na prihvatljive stavke mira što omogućuje ljudima da se slože jeste razum.

Karl fon Klauzevic , njegova vojna djela a naročito djelo “ O ratu “ , zauzima posebno mjesto u istoriji vojne misli. U to vrijeme, krajem XVIII i početkom IX vijeka nastaje moderna teorija rata uvođenjem ljudskog faktora i žive sile kao ključnih elemenata vođenja rata, a Klauzevic je jedan od glavnih predstavnika te nove teorije rata. Ova njegova studija se sastoji od nekoliko djelova . Prvi dio se bavi “ prirodom i teorijom o ratu “, a drugi dijelovi se bave: “ strategijom, borbom, oružanim snagama, odbranom, napadom i ratnim planom “⁵⁴. Njegovo djelo se odlikovalo time da predstavlja analizu strukturnih elemenata rata, a “ iskustvo i filozofska razmišljanja odveli su ga do zamisli onoga što je zvao apsolutnim ili savremenim ratom “⁵⁵. Po njegovom shvatanju, zamisao apsolutnog rata proizilazi iz same prirode rata. Po njemu je rat sukob interesa koji se rješava prolijevanjem krvi, i po tome se razlikuje od drugih sukoba, a fizička snaga bi bila specifično sredstvo rata. Prioritetni ciljevi rata su po Klauzevicu neprijateljske snage, dok je bitka sredstvo vođenja rata. Iz ovoga navedenog proizilazi jedna definicija rata koja glasi: “ rat je akt sile koji protivnika prisiljava na podređivanje našoj

⁴⁸ Lidl Hart, Mač i pero, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985, str.70.

⁴⁹ Tomas Hobs, Levijatan, filozofska biblioteka, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004, str .92

⁵⁰ Isto, str .91.

⁵¹ Isto, str.91.

⁵² Isto, str. 91.

⁵³ Isto, str.93.

⁵⁴ Boris Trnski, Klasici teorije o ratu od xv do xlx vijeka, Ministarstvo odbrane Republike Hrvatske, Zagreb, 2008.

⁵⁵ Isto, str.156.

volji”⁵⁶. Razoružavanjem i stavljanjem protivnika u takav položaj da mu prijete opasnost da bude razoružan, čini protivnika podređenim tuđoj volji. Iz ovoga se zaključuje da je cilj rata poraziti neprijatelja. Kako je ovo moderna teorija o ratu, Klauzevic čovjeka stavlja kao ključnu ulogu u određivanju ishoda i ciljeva rata, a rat kao sudar žive sile. U političkom smislu je to izraz opšte volje u društvu, jer je to istorijski period ustanovljenja moderne države. Po njemu, “rat ne spada u oblast veština i nauka, već u oblast društvenog života”⁵⁷. Politika države je “materica u kojoj se rat razvio, u kojoj njegovi obrisi leže u rudimentarnom stanju, kao osobine živih bića u njihovim zamecima, a ako rat spada u politiku, prirodno je da će odatle poprimiti i svoj karakter, ako je politika grandiozna i moćna, takav će biti i rat”⁵⁸. Dakle, na svojoj najvišoj tački “ratna vještina je politika ali bez sumnje ona politika koja ne piše diplomatske note, već bježe bitke“, tako da prema ovom gledištu “ne može se dozvoliti, čak bi bilo i štetno, da se neki veliki vojni poduhvat, ili plan, prepusti samo vojnom rasudjivanju i odlučivanju”⁵⁹. U tom smislu “nerazumno je konsultovati o ratnom planu profesionalne vojnike, jer oni mogu dati čisto vojno mišljenje o onome što Vlada treba da čini, jer osnovne crte i okvire rata uvek određuje Vlada, to jest politički a ne vojni organi”⁶⁰.

Još jedna važna komponenta u Klauzevicevoj teoriji o ratu je razmatranje o odnosu rata i politike. Za Klauzevica rat predstavlja “nastavak političkog djelovanja drugim putem”⁶¹, koji je dio ljudske aktivnosti i počiva na djelovanju tri koordinisana aktera, a to su: “vlast, oružane snage i narod”⁶². Vlast koja definiše političke ciljeve, oružane snage koje predstavljaju sredstvo za ostvarenje tih političkih ciljeva i naroda koji izražava opštu volju. U tom smislu politika se može razumijevati samo kao “predstavica svih interesa cijelog društva”⁶³.

Smatrao je da je rat sastavni dio života i dok postoje države i vojske biće i sukoba između njih.

Nikolo Makijevli je pisac koji smatra da je rat “posljedica čovjekove prirode”⁶⁴. On je imao stav da će “ljudi uvijek biti zli, ako ih neka nužda ne natjera da budu dobri“, i savjetovao je vladarima da zakonom i ratom “ne birajući sredstva, za sebe i državu stiču korist”⁶⁵. Isticao je da vladar ima jednu količinu moći s ciljem da se ta moć što više uveća. Za njega kažu da “sve

⁵⁶Boris Trnski, Klasici teorije o ratu od xv do xlx vijeka, Ministarstvo odbrane Republike Hrvatske, Zagreb, 2008, str.154.

⁵⁷Lidl Hart, Mač i pero, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985, str.130.

⁵⁸, str.130.

⁵⁹Isto, str.131.

⁶⁰ Isto, str. 131.

⁶¹Nada M.Sekulić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, www.authroserbia.org.,str. 13.

⁶² Isto, str.13.

⁶³ Isto, str.13.

⁶⁴ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str.53.

⁶⁵ Isto, str.53.

što uvećava moć i vlast jeste ispravno primjenjivati “, pa mu se s pravom pripisuje rečenica da “ cilj opravdava sredstvo “, što predstavlja načelo njegove doktrine, odnosno teorije koja se temelji na potenciranju politike sile, što je poznatije kao makijavelizam. Svoju teoriju o proučavanju puteva i načina dobijanja i održavanja vlasti izložio je u svom najvažnijem političkom djelu Vladalac. U ovom djelu Makijeveli pored ostalih, daje upute vladaocu kako da zadrži osvojenu državu. Prvi način je “ njihovo uništavanje “. Drugi način je da “ se osvajač u njima nastani kako bi mogao pratiti i na vrijeme ugušiti moguće izbijanje nereda “. Treći način je da “ žive po njihovim zakonima, uz uslov da plaćaju danak i obrazuju vladu nekolicine koja će održavati prijateljske odnose između njega i pokorenog naroda “⁶⁶.

Što se tiče tipova država po obliku vladavine, Makijeveli je davao prednost onim sa crkvenim uređenjem, “ jer se u njima vlast osvaja sposobnošću i srećom, a održava i bez jedne i bez druge, jer se te države temelje na vjerskim institucijama, koje su moćne, štiteći vladare ma kako upravljali, držeći ih na vlasti “⁶⁷. U svojoj raspravi o oblicima vojske, Makijeveli navodi četiri oblika i to: “ njegova sopstvena, najamnička, pomoćna i mješovita “⁶⁸.

Najamničke i mješovite vojske smatra opasnim i savjetuje vladaoce da ne temelje svoje države na najamničkoj vojsci jer neće biti bezbjedni. Takva vojska je nesložna, nepouzdana i u službi su vladara samo zbog plate koja nije vrijedna žrtvovanja života.

Pomoćna vojska je takodje nekorisna. To je vojska koju vladalac pozove u pomoć da ga brani. Ovo je korisna vojska za onoga ko je šalje, ali je opasna za onoga ko je zove “ ako bude poražena, izgubljen si, ako pobjedi postaješ njen zatočenik “⁶⁹.

Vladaoci koji koriste sopstvenu vojsku mogu ostvariti velike uspjehe. To je vojska sazdana od svojih podanika, građana. Makijeveli ističe da bez sopstvene vojske niti jedan vladalac nije bezbjedan. On smatra da bi država imala dobru vojsku, vladalac mora da bude i vojskovođa, da se bavi problemima vojske, da proučava način ratovanja, vojne organizacije i discipline.

⁶⁶Nikolo Makijeveli, Vladalac, preveo B. Janković, IP KNJIGA, Novi Beograd, NEVEN Zemun, 2003, str. 45.

⁶⁷Isto, str.101.

⁶⁸ Isto, str.110.

⁶⁹ Isto, str.121.

2.1.5. Kenet Valc

Studija Keneta Valca “ Čovjek, država i rat “, objavljena 1954. godine, je jedna od najcitiranijih teorijskih analiza iz oblasti međunarodnih odnosa, u kojoj Valc analizira uzroke sukoba i ratova.

Analiziranjem rezultata o ratu i njegovim uzrocima do kojih su kroz istoriju došli najistaknutiji filozofi, teoretičari međunarodnih odnosa, Valc je na temelju njihovih saznanja izgradio vlastitu teoriju. On je svoju teoriju o ratu i njegovim uzrocima sveo na “ tri paradigme međunarodnih odnosa “, tj. nastajanje rata na određenim nivoima , a to su: “ čovjek, pojedina država i međunarodni sistem država “⁷⁰. Što se tiče analize prvog nivoa, tj. čovjeka, Valc smatra da su uzroci ratova vezani uz prirodu i ponašanje čovjeka. Iz ovoga se da zaključiti da “ ratovi proizilaze iz sebičnosti, iz krivo usmjerenih agresivnih poriva, iz gluposti “⁷¹.

Od Konfucija pa do Rasela, autori, filozofi, pacifisti su objašnjavali uzroke ratova čovjekovom prirodom. Ti njihovi recepti za eliminisanjem rata iz međunarodnih odnosa jesu različiti, ali je pretpostavka od koje polaze ista, a to je da se “ ljudi moraju promijeniti ako žele da se stvori miroljubiviji svijet “⁷². Iz ovih pretpostavki Valc je uočio da ponašanje ljudi okarakterisano ljudskom zlobom vodi ratu, a individualna dobrota, tj. mogućnost da se ljudi mogu promijeniti, znači mir.

U drugoj paradigmi, “ međunarodni konflikti i unutrašnja struktura države “, Valc razmatra hipotezu da se “ kroz reformu država ratovi mogu smanjiti ili čak zauvijek eliminisati “⁷³. U okviru ove paradigme, Valc analizira državu, politiku koju vodi jer se ratovi zbivaju medju državama i u ime države, i istovremeno se propituje “ na koji način treba promijeniti strukturu države “⁷⁴ ? Zaključak je sljedeći: “ svijet napučen demokratijom bio bi svijet u miru za svagda, ali su autokratske vlasti ratoborne, monarhije miroljubive, demokratije neodgovorne, ali iz

⁷⁰ Lidija Čehulić, Politička misao, recenzije, <https://hrcak.srce.hr/25005>, 2001, str. 18.

⁷¹ Isto, str. 18.

⁷² Isto, str. 19.

⁷³ Isto, str.19.

⁷⁴ Isto, str.19.

toga proizilazi da potiču na rat “⁷⁵, iz čega proizilazi da istovjetni i slični državni sistemi stupaju u rat, što pokazuje primjer sukoba Tita i Staljina 1948.god. predstavnika komunističkih partija koje zastupaju interese radnika.

U trećoj paradigmi autor povezuje uzroke rata sa djelovanjem međunarodnog sistema, čiji su glavni subjekti države. Upravo “različitost mnogobrojnih država u načinu organizacije njihove vlasti, ekonomije, prirodnog položaja, i drugih činilaca iz djelokruga državnih aktivnosti zahtjeva da u međunarodnom sistemu, države same temeljem svojih vlastitih prioriteta, interesa, ambicija, prosudjuju i odlučuju o svom djelovanju na međunarodnoj sceni, ali i nedostatak jedinstvenog nedržavnog autoriteta ili vlasti koja bi regulisala samovoljno ponašanje država koje mogu koristiti i oružanu silu kao krajnje sredstvo ostvarenja cilja, i upravo zbog toga u međunarodnom sistemu može doći i dolazi do ratova “⁷⁶.

Na kraju svoje analize, kao zaključak, Valc napominje da ove paradigme ne mogu dati dobar odgovor na pitanje o eliminisanju rata iz međunarodnih odnosa. Tako da, ukoliko se želi shvatiti sva kompleksnost međunarodnih odnosa i međunarodne politike, svoja promišljanja ne možemo temeljiti samo na jednoj paradigmi, nego se moraju uvažiti sve tri paradigme.

Kenet Valc je svojom knjigom “Teorija međunarodne politike”, potvrdio argumente koje je iznio u svojoj prethodnoj knjizi u kojoj je međunarodne odnose sve na tri paradigmi. Međunarodnu politiku Valc shvata kao “sistem sastavljen od dva nivoa, strukturalnog i nivoa osnovnih sistemskih jedinica (država), i ta dva nivoa su u interakciji”⁷⁷. Strukturu sistema međunarodne politike “odredjuju:

- princip organizacije upravljanja sistemom ili anarhija, (suprotna od hijerarhije, princip putem koga se organizuje vlasti unutar država, a koja podrazumijeva funkcionalnu diferencijaciju delova sistema, formalne odnose nadređenosti i podređenosti, odnosno na podelu na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast) koja za posljedicu ima funkcionalnu sličnost jedinica (opstanak ili bezbednost je osnovna funkcija država), i
- raspored sposobnosti između osnovnih sistemskih jedinica (zato što slične funkcije države obavljaju u skladu sa svojim različitim sposobnostima)”⁷⁸.

⁷⁵Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str.83.

⁷⁶Lidija Čehulić, Politička misao, recenzije, <https://hrcak.srce.hr/25005>, 2001, str. 19.

⁷⁷ Žaklina Novičić, Izvorni naučni rad: Neorealizam i neoliberalizam u savremenoj teoriji međunarodnih odnosa, 2007., www.doserbia.nb.rs., str 214.

⁷⁸ Isto, str. 214.

Po svojoj teoriji, Valc anarhiju ne podrazumijeva kao nasilje, nego nastojanje uredjenih odnosa nadredjenih i podredjenih i nepostojanje centralne vlasti sa monopolom za upotrebu sile. Nacionalnu politiku Volc opisuje kao “ područje vlasti, administracije i zakona, kao oblast hijerarhijsku, vertikalnu, centralizovanu, heterogenu, usmjerenu i osmišljenu, dok medjunarodnu politiku opisuje kao područje moći, borbi i prilagodjavanja kao preeminentno političku oblast, oblast anarhičnu, horizontalnu, decentralizovanu, homogenu, neusmjerenu i uzajamno adaptivnu”⁷⁹. Dakle, “anarhična struktura medjunarodne politike snažno utiče na ograničenost medjunarodne saradnje, uslovljavajući, razlozima bezbednosti, interes država za relativnu dobit i zabrinutost zbog mogućeg neizvršenja dogovorenog kooperativnog aranžmana”⁸⁰.

2.2. Pojam i matrica konflikata

U društvenoj nauci postoji mali broj pojmova čije je značenje važno, a teško ga je definisati jer iz tog pojma proizilaze drugi pojmovi nižeg reda koji obilježavaju određene društvene fenomene. To je pojam konflikt. Potiče od riječi “ conflictare, što znači udarati što od što, boriti se “⁸¹. Višeznačno je i etimološko tumačenje ovog pojma pa se mogu upotrijebiti kao sinonimi i sljedeći pojmovi: “ sukob, spor, svadja , sudar, borba “⁸².

Velike krize i konflikti su se dešavali u svim epohama civilizacije pod čijim uticajem su se mijenjala društva, kulture i civilizacije. Od samog nastanka filozofije, prava, društvenih nauka, teoretičare iz ovih oblasti je zanimalo društveni konflikt jer je to fenomen koji je i mijenjao pravce i dinamiku razvoja društva. Korjenu konflikta se nalaze u različitim potrebama: ekonomskim, klasnim, nacionalnim, političkim, vjerskim i drugim interesima i ciljevima. Praćeni su različitim intenzitetom i stepenom nasilja u zavisnosti od sredstava koja se koriste u konfliktu, ali i ekstremnosti kada se u obzir uzmu posljedice koje mogu prouzrokovati, kao što su: ljudske žrtve, masovna razaranja materijalnih i prirodnih dobara.

⁷⁹ Žaklina Novičić, Izvorni naučni rad: Neorealizam i neoliberalizam u savremenoj teoriji medjunarodnih odnosa, 2007., www.doserbia.nb.rs, str. 215.

⁸⁰ Isto, str. 215.

⁸¹ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 17.

⁸² Miloš Vujaklija, Leksikon stranih riječi i izraza, Prosveta – Beograd, 1980.

Naglašavanjem ovih teza o samom pojmu konflikta, dolazimo i do same formule, tj. matrice konflikta . Počet ćemo od Aristotelovog filozofskog stava o čovjeku, a to je: “ čovjek je po prirodi političko biće, zoon politikon “⁸³, što ga razlikuje od drugih živih bića misleći na životinjski svijet. Čovjek je dakle, jedino biće koje posjeduje um, razum, prirodnu sposobnost za mišljenje, i po tome se razlikuje od svih ostalih. Na tragu tog promišljanja, možemo kazati da “ čovjek kao umno biće formira svoje interese, a zatim da svoju volju usmjerava ka dostizanju kreiranih ciljeva. U slučaju da su ti ciljevi u suprotnosti, a da istovremeno nijedna strana ne želi odustati od njegovog dostizanja, a pri tome ima namjeru upotrijebiti svoju moć, onda imamo situaciju u kojoj je konflikt neizbježan; ili, stavovi se transformišu u interese, a interesi su vektori moći prema postizanju određenog cilja “⁸⁴.

Dakle,” opšta formula ili matrica konflikta je”⁸⁵:

Interes 1 → Cilj 1 → Volja 1 → Moć 1

>>>>>>>>> Konflikt

Interes 2 → Cilj 2 → Volja 2 → Moć 2

Važno je spomenuti i Rumelovo objašnjenje konflikta koji kaže: “ konflikt se može tretirati široko kao filozofska kategorija koja označava sudar moći protiv moći u nastojanju svih stvari da postanu manifestne, ili se konflikt može posmatrati kao odvojena kategorija društvenog ponašanja – kao dvije strane koje pokušavaju dobiti nešto što obje ne mogu imati. Uz to, konflikt može biti shvaćen kao mogućnost ili situacija, kao struktura ili manifestacija, kao događaj ili proces “⁸⁶.

2.3. Uzroci, faze, struktura i vrste konflikata

Iz same matrice konflikta može se zaključiti da su konflikti povezani sa brojnim unutrašnjim ili spoljašnjim prilikama, pa su i korijeni konflikta raznovrsni, složeni, proizilaze iz razlika u

⁸³ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str.18.

⁸⁴ Kenan Dautović, Prevencija konflikata u međunarodnim odnosima, BZK Preporod, Travnik, 2007, str. 226.

⁸⁵ Isto ,str. 226.

⁸⁶ Isto, str. 88.

ciljevima, interesima, društvenim položajima socijalnih i profesionalnih grupa, zajednica ali i razlika u vrijednostima, kulturi, borbi za prostor, uslovima života itd. Nedostatak životnog prostora, ali i materijalnih dobara individuuma ili društvu u cjelini, također dovodi do konflikta.

Za suprotne interese koje pojedinci i grupe nastoje realizovati, smatraju se korjenom svih društvenih konflikata. Interesi su i glavni pokretači konflikata, jer različite društvene grupe poduzimaju “ akcije “ kako bi ih ostvarile.

Faze konflikta

Kako se konflikt mijenja tokom vremena, prolazi kroz različite faze aktivnosti, intenziteta, tenzija i nasilja. U nastavku ćemo navesti koje su to faze konflikta. Prva faza konflikta je: 1.)” Pretkonflikt “, - ova faza se nazire već u samoj matrici konflikta. Riječ je o formiranju interesa i njihovom usmjeravanju ka ostvarivanju određenih ciljeva dviju ili više strana a da pri tom nijedna strana ne želi odustati od njihovog dostizanja, što može dovesti do otvorenog konflikta.

2.) “ Konfrontacija “, - je druga faza konflikta gdje konflikt postaje otvoreniji. Strane u konfliktu postaju svjesne toga i pripisuju mu određeno značenje. Javlja se tenzije, napeta atmosfera, razvija se neprijateljstvo praćeno niskim nivoom nasilja između strana.

3.) “ Kriza “, - je treća faza konflikta u kojoj postoje dvije ili više jasno definisane suprotstavljene strane u konfliktu. Tenzije i nasilje postaju intenzivnije, prekinuta je i normalna komunikacija među njima što je i vrhunac konflikta, jer u ovoj fazi sukobljene strane upotrebljavaju i oružje.

4.) “ Rješenje “, - je četvrta faza konflikta. Vrhunac konflikta gdje se koristi nasilje u najvišem stepenu vodi ka određenom rezultatu. Nivo tenzija i nasilja se smanjuje i javlja se mogućnost postizanja rješenja.

5.) “ Postkonflikt “⁸⁷, - je posljednja faza konflikta. U ovoj se fazi okončavaju sve nasilne konfrontacije. Sukobljene strane se suočavaju sa posljedicama odabranih strategija za rješavanje konflikta. Ovde je bitno istaći da se problemi koji su ih doveli do konflikta moraju tretirati adekvatno kako ne bi doveli do ponovnog izbijanja sukoba. Zato je potrebno otkriti uzrok konflikta i raditi na otklanjanju tih problema.

Postoji i Rumelovih pet faza kroz koje se odvija konflikt, a to su:

⁸⁷ Kenan Dautović, Prevenција konflikata u međunarodnim odnosima, BZK Preporod, Travnik, 2007, str. 110.

- 1.) “ Latentna konfliktna faza “, - koja predstavlja transformaciju sociokulturnog konfliktnog prostora u suprotstavljene interese. Postoji prikrivenost konflikta ali su prisutni uslovi koji bi taj konflikt mogli prouzrokovati.
- 2.) “ Faza inicijacije “, - je druga faza u kojoj postoje dva uslova i to: da postoji događaj koji će podstaći realizaciju interesa i volja da se to desi. Karakteriše je i prelazak u stanje suprotstavljanja.
- 3.) “ Faza balansiranja moći , - obuhvata tri podfaze: testiranje statusa qvo, manifestaciju moći i prilagodjavanje sile “.
- 4.) “ Ravnoteža moći “, - započinje stvaranjem novog statusa qvo što može polučiti nove odnose saradnje.
- 5.) “ Faza desrupcije”⁸⁸, - ali osim disruptora postoje i događaji koji ne nose značajan potencijal koji mogu narušiti uspostavljenu strukturu očekivanja “.

Struktura konflikta

Strukturu društvenog konflikta “čine:

- 1.) učesnici u konfliktu (mogu biti svi subjekti mrdjunarodnih odnosa)
- 2.) ciljevi učesnika u konfliktu (ostvarivanje interesa strana u konfliktu)
- 3.) sredstva i načini konflikta (nasilni i nenasilni)
- 4.) potencijali, kapaciteti moći koji se sudaraju
- 5.) prostor konflikta
- 6.) nivo konflikta
- 7.) dužina trajanja konflikta
- 8.) ishod konflikta
- 9.) posljedice konflikta”⁸⁹.

⁸⁸Kenan Dautović, Prevenција konflikata u medjunarodnim odnosima, BZK Preporod, Travnik, 2007, str. 106-109.

⁸⁹ Izet Beridan, Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 20.

Vrste konflikta

Kada je riječ o klasifikaciji konflikta može se kazati da je otežana zbog složenosti same prirode društvene strukture i konflikta kao fenomena ali i njihovi uzroci i manifestacije čine ih još složenijim. Mnogo je subjekata međunarodnog prava, složenih međunarodnih odnosa, borbi za različite interese, protivrječnosti ..., i to su neke od karakteristika savremene međunarodne zajednice. Uzimajući u obzir ove činjenice možemo navesti jednu od “ metoda za razvrstavanje konflikta koju čine sljedeći kriterijumi: sfera društvenog djelovanja, sfera društvenog života, oblast interesa i ciljeva, ravni društvenih konflikata, društveni karakter konflikta, sredstva konflikta i posljedica konflikta”⁹⁰.

- Gotovo da ne postoji sfera društvenog djelovanja u kojima konflikti nisu mogući, pa tako ih ima i u politici, ekonomiji, sportu, nauci ...
- Kako je čovjek društveno biće, ostvaruje saradnju sa drugim ljudima u svim oblastima života. Nastaju različita udruženja, od onih u porodici pa sve do onih na nivou države, stvarajući tako globalnu ljudsku zajednicu u kojoj su moguće različite vrste komunikacije, od saradnje do konflikta između ovih grupa.
- Interesi i ciljevi su prisutni kako kod pojedinaca tako i kod svih različitih udruženja, tj. grupa koja se žele ostvariti.
- Društveni interesi su omeđeni određenim ravnima koje se “ mimoilaze, poklapaju ili presjecaju sa drugim ravnima koje su nosioci nekih interesa unutar jednog sistema, i te linije presjecanja ravni interesa jesu linije konflikata “⁹¹.
- Sva društva formiraju unutar sebe načine i norme komunikacije ne samo među svojim članovima nego i među grupama.
- Ukoliko se radi o nadmetanju bilo koje vrste to podrazumijeva i korištenje sredstava koja su primjerena toj vrsti nadmetanja.
- Sva ta nadmetanja osiguravaju argumente za podjelu na: “društveno prihvatljive konflikte koji mogu biti opravdani ako im je cilj društvena konkurencija i prestiž, a primjer takvog konflikta je takmičenje u sportu, ekonomska nadmetanja .., i društveno neprihvatljiviji konflikti ako im je cilj uništenje protivnika , i iz toga se javljaju dvije grupe konflikata, a to su: nenasilni i nasilni konflikti “. Sredstva u konfliktu održavaju nivo konflikta pa nastaju “ konflikti u kojima se ne koriste oružana sredstva i oružane

⁹⁰Izet Beridan;Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 21.

⁹¹Isto, str.22.

konflikte u kojima se ne koriste oružana sredstva, a iz ovog proizilazi i podjela na oružane konflikte niskog i visokog intenziteta “⁹².

⁹²Izet Beridan; Konflikti, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2009, str. 25.

III. Rat kao oblik upotrebe i ispoljavanja sile u medjunarodnim odnosima

3.1. Zbog čega nastaju ratovi – ratovi kroz istoriju

Još u prvobitnoj zajednici su postojala neprijateljstva medju plemenima. To je vrijeme u kojem su plemena zavisila isključivo od prirode. Bavili su se lovom i sakupljanjem plodova iz prirode. Sukobi izmedju rodova i plemena bili su zasnovani iz potrebe za područjima u kojima se nalazila hrana, ili krvnih osveta. Tada nije bilo organizacija koje bi bile usmjerene isključivo za vodjenje borbi kao što su vojske, ali je svaki član roda ili plemena mogao da bude ratnik.

Kasnije, razvojem tih društava nastaju i prvi oblici državne organizacije u kojima se javlja i vojska kao posebna izdvojena organizacija zadužena za vodjenje ratova s polja ili iznutra. Nastaje i period robovlasničkog društva u kojem se privreda zasniva na iskorištavanju robova. U ovom periodu takodje postoje ratovi. Kako je privreda zavisila od robova, bilo je neophodno vršiti stalan priliv novih robova. Tadašnje robovlasničke države su ratovima sa drugim robovlasničkim državama ili društvima koja još nisu imala državnu organizaciju, obezbjedjivale te prilive novih robova ali i svakog drugog ratnog plijena. Pokorene države i plemena su padale pod uticaj pobjednika, pa su na taj način počela i teritorijalna širenja takvih država. U ovom periodu su se događali i brojni gradjanski ratovi medju pripadnicima vladajuće klase zbog vlasti, moći i bogaćenja.

Kao što smo naglasili u prvom dijelu rada, ljudska istorija je istorija ratova. Nije moguće tačno izračunati, ali „procjenjuje se kako je od početka pisane istorije, oko 3600 god. p.n.e. u svijetu bilo samo 292. god. mira; zabilježeno je preko 14000 ratova, velikih i malih, u kojima je poginulo preko 3 milijarde ljudi, a od 1945. god., svijet je bio samo 26. dana bez ratova“⁹³. Ove zastrašujuće brojke nas navode na razmišljanje zbog čega nastaju ratovi, zašto ljudi ratuju? Mnogi naučnici i teoretičari su se kroz istoriju bavili vrstama i uzrocima ratova. U literaturi se najčešće može naći, da se uzroci ratova „dijele na:

⁹³ Antonija Horvatek, Svjetski dan mira, [https:// www.antonija-horvatek.from.hr](https://www.antonija-horvatek.from.hr)

- ekonomske (nastojanja da se osvoje ili očuvaju ekonomski resursi koji se smatraju vitalnim za neku društvenu zajednicu ili državu),
- političke (nastojanje da se određena država ili društvena grupa osvoji ili sačuva vlast ili uticaj na određenoj teritoriji),
- ideološke (nastaju zbog kulturne, vjerske ili ideološke netrpeljivosti između određenih društvenih grupa ili država)⁹⁴.

Ovoj podjeli bi se mogli dodati teritorijalni i granični, geostrateški uzroci ratova, ali i energenti i neenergetska rudna bogatstva kao uzrok ratova. Može se kazati da „ razlozi sukoba nikad nisu jednostrani, već je to zbir isprepletanih uzroka od geostrateškog položaja i zone uticaja između sila, do energenata, prirodnih resursa, terorizma, političkih i nacionalističkih ideja“⁹⁵.

Posjedovanje rijetkih prirodnih bogatstava kao što su : nafta, plin, minerali, uran, zlato, dijamanti, je od velike važnosti ali i ekonomskog i geopolitičkog interesa. Brojni ratovi su vodjeni kako bi se osvojili ili očuvali prirodni resursi za koje se zna da su od vitalnog značaja za neku državu. Imamo i brojne primjere takvih ratova. Zaljevski rat 90-tih godina između Iraka i koalicionijskih Zapadnih zemalja pod vodstvom SAD, a kojem je povod bila iračka invazija i zaposjedanje Kuvajta kako bi se osvojila naftna polja. Zatim, sukobi interesa u mnogim dijelovima Afrike: Liberiji, Angoli, Siera Leoneu koji se vode zbog dijamanta, gdje postoje izvještaji UN da su pobunjenici trgovali dijamantima i od tog profita nabavljali oružje. Brojni su sukobi u svijetu u kojima je uzrok ideologija određene društvene grupe , nacije, države. Može se definisati kao sukob političkih ideja, ideala ističući svoj pogled na svijet izražavanjem svojih interesa i potreba, a u cilju podsticanja te grupe na ostvarivanje različitih političkih ciljeva; osvajanja ili očuvanja političke vlasti. Tako postoje primjeri ratova koji su nastali zbog kulturne, vjerske ili ideološke netrpeljivosti između određenih društvenih grupa ili država. Neki od tih ratova su Krstaški pohodi. Ratovi vodjeni između hrišćana i muslimana s ciljem oslobadjanja Svete zemlje od muslimana. Španski građanski rat u kojem su borbe vodjene protiv pobune desničarskih fašista i nacionalista.

Tokom srednjeg vijeka preovladavao je feudalizam kao društveni odnos. U feudalizmu „ ratovi se vode radi teritorijalnog proširenja i pljačke, sticanje novih feudalnih posjeda i eksploatacije kmetova“⁹⁶. Zbog „ jačanja moći pojedinih feudalaca i gradova i težnji za bogaćenjem i proširivanjem posjeda, nastaje period najbrojnijih ratova u dotadašnjoj istoriji; javljaju se

⁹⁴ Zoran Jeftić, Goran Mišev, Žarko Obradović, Petar Stanojević, Vojno delo, Savremeni konflikti in njihove tendencije, str. 24., www.odbrana.mod.gov.rs.

⁹⁵ Isto, str. 25.

⁹⁶ Dževad Najetović, Pojmovnik, str. 12.

vjerski ratovi, seljački ratovi i bune, radi osamostaljivanja gradskih uprava⁹⁷. Tokom 18, 19, i 20-og vijeka je utemeljen kapitalizam kao ekonomski sistem zasnovan na privatnom vlasništvu kapitala. U cilju razvoja kapitalističke privrede, vode se antifeudalni i revolucionarni ratovi u cilju stvaranja nacionalnih društava. U ovom imperijalističkom razdoblju su najpoznatije: Holandska revolucija, Francuska revolucija, Američki rat za nezavisnost. Brojni ratovi u ovom periodu su vodjeni izmedju država zbog sticanja hegemonije ali i različitih interesa u borbi za trgovinsku, pomorsku kolonijalnu premoć. U 17 i 18 vijeku dolazi do brojnih kolonijalnih ratova. U 19 vijeku bio je niz ratova od onih za nacionalno ujedinjenje do onih za nacionalno oslobadjanje. Kada je riječ o nacionalnom ujedinjavanju imamo primjer ujedinjenja Italije , koja je zbog jakog privrednog razvoja, a samim tim i potrebom za tržištem, težila da ujedini italijanske države, koje je ostvareno poslije 50-tak godina. Kada je riječ o ratovima za nacionalno oslobadjanje, ističu se ratovi protiv Napoleona i ratovi protiv Turaka.

U literaturi često nailazimo na pitanja da li religija uzrokuje i može li uzrokovati ratove? Podjele izmedju učesnika u ratnim sukobima se često zasnivaju na „ njihovim različitim identitetima ili svijesti o različitom identitetu (etničkom, rasnom i religijskom) i religijske podjele su bile uzrok ili su pratile mnoge konflikte: sukobi katoličkih hrišćana i muslimana u Istočnom Timoru, Jevreja i muslimana na Bliskom Istoku, sukobi hindusa i Sika u Indiji, zatim sukobi u Čečeniji izmedju pravoslavaca i muslimana, Obali Slonovače i Sudana izmedju hrišćana i muslimana itd⁹⁸. Istorija ratova nam pokazuje da je bilo sukoba i ratova vodjenih iz religioznih razloga kao npr.: Krstaški ratovi, Francuski religiozni ratovi, Tridesetogodišnji rat, što svjedoči da je hrišćanstvo bilo faktor u brojnim konfliktima. S druge strane , u islamu postoji „koncept dzihad ili sveti rat“, čiji je cilj širenje islama ili njegova odbrana , što svjedoči gotovo neprekidno ratno stanje na Bliskom Istoku. Iz ovoga zaključujemo da religija ima svoju ulogu u mnogim ratovima i da je sekundarni uzrok u mnogim ratovima. Ali, ako bismo uzeli u obzir ratna dešavanja u XX vijeku koji je bio najkrvaviji vijek u ljudskoj istoriji, u kojem su se dogodila i dva Svjetska rata, može se kazati da religija nije bila primarni uzrok ratova i da ti ratovi nisu imali veze sa religijom. Po svemu sudeći, u ljudskoj istoriji je mnogo više naroda stradalo zbog ideologije nego religije.

Posmatrajući uzroke ratova „ do 1990. god. najveći broj sukoba čine politički motivisani ratovi 42 % - Bolivija, Sjeverna Leone, Čile, teritorijalni sukobi 26 % - Uganda, Kašmirski ratovi, i podjela sfere uticaja 18 % antikolonijalni, Panamski rat, Vijetnamski rat ; u periodu poslije

⁹⁷ Dževad Najetović, Pojmovnik, str. 12

⁹⁸ Srdjan Barišić, Religija i rat, www.academia.edu

pada Berlinskog zida struktura sukoba je znatno drugačija: politički 27 % - Tadžikistan, Sijera Leone; granično teritorijalni 25 % - Ukrajina, Mali, Jemen, Gruzija, dok sukobi zbog energenata čine 23 % - Sirija, Irak, Libija⁹⁹.

3.2. O ratu (definicije, vrste, savremeni ratovi)

Kada je riječ o međunarodnim odnosima, tokom 19 i 20 vijeka u kojima su se dogodila dva svjetska rata, moglo bi se kazati da su odnosi snaga bili vodeći faktor u njihovom uređivanju. Sagledavajući „istoriju ratova“, možemo zaključiti da su svi ti ratovi i sva ta stradanja nastala zbog interesa koji su isprepleteni između zemalja, a da bi bili ostvareni i riješeni korištena je sila. Iako je rat, prijetnja i upotreba sile zabranjeni Poveljom UN, u međunarodnim odnosima se i dalje upotrebljavaju, kako bi se ostvarili određeni ciljevi. Jedan od osnovnih i najdrastičnijih oblika upotrebe sile u međunarodnim odnosima jeste rat.

Na početku ovog rada smo nabrojali neke od teorija rata, kako bismo dobili što više njegovih karakteristika, a u cilju što jasnijeg definisanja rata, jer rat kao pojava zahtijeva naučno objašnjenje sa stanovišta filozofije, politike, pravnih nauka. Brojne su filozofske definicije rata, ali ne objašnjavaju pojam rata u cjelini, a jedna od prvih je ona od Cicerona koja glasi: „Rat je spor, svadja sa upotrebom nasilja¹⁰⁰“. Politički po Klauzevicu, ali i Platonu, Aristotelu, Makijaveliju, to bi bilo produžetak politike drugim nasilnim sredstvima. Rat je ujedno i pravna i protivpravna radnja. To možemo objasniti na sljedeći način: „Ratno stanje obilježava pojavu na prostoru na kojem se u konfliktu upotrebljava oružje, ali je proglašavanje ratnog stanja pravna norma u nadležnosti državnih organa, kojima se na zakonskoj osnovi nastoje regulisati društveni odnosi u vrijeme oružanih konflikata“¹⁰¹. Jednu od definicija koju koristimo za potrebe ovog rada glasi: „Rat je sveobuhvatan i intenzivan sukob država, vojnih saveza, ili različitih društvenih snaga unutar jedne države, u kojem se obostrano, masovno i organizovano primjenjuje nasilje i vodi oružana borba, radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih,

⁹⁹ Zoran Jeftić, Goran Mišev, Žarko Obradović, Petar Stanojević, Vojno delo, Savremeni konflikti i njihove tendencije, str. 29., www.odbrana.mod.gov.rs.

¹⁰⁰ https://bib.hr/datoteka/320829/filozofija_rata.doc. Aleksander Mosele

¹⁰¹ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str. 109.

vojnihi drugih ciljeva, a ako ga vode različite strukture unutar jedne države, onda mu je naziv još od antičkih vremena građanski rat¹⁰²“.

U literaturi često nailazimo na pojmove koji rat podrazumijevaju kao oružani sukob ili konflikt. Ako dovedemo u vezu ove pojmove sa pojmom rata, vidjećemo da: „Konflikt može i ne mora biti rat, a rat jeste konflikt i to oružani konflikt, oružani sukob može i ne mora biti rat a rat jeste oružani sukob ali još preciznije: sveobuhvatan, intenzivan, masovan sukob uz organizovanu upotrebu vojne, oružane sile¹⁰³“. Iz ovoga zaključujemo da je oružani sukob širi od pojma rata a da prerasta u rat kad postane masovan, intenzivan i sveobuhvatan.

Već smo par puta spomenuli pojmove kompleksnost, masovnost i intenzitet u definicijama rata. Ovo su dakle tri obilježja rata . Kompleksnost podrazumijeva sveobuhvatnost rata na prostorima na kojima se vodi , složenih ratnih događanja, uključujući tu i društvene djelatnosti, privredu, ekonomiju. Kada je riječ o masovnosti i intenzitetu u ratu, ono podrazumijeva :“ obostrano brojno i organizovano učešće u oružanoj borbi u pogledu angažovanja ljudi, naoružanja i materijalnih sredstava, dok intenzitet oružane borbe u ratu obilježava njenu neprekidnost, silinu, stalnu napregnutost sila koje ratuju¹⁰⁴“. U osnovne sadržaje rata možemo ubrajati: oružanu borbu, propagandu, političke, ekonomske, informatičke psihološke i ostale vrste borbi u oblasti nauke, kulture. Ovim dolazimo do još jednog pojma bitnog za rat a to je oružana borba, bez koje nema rata. To je radikalni društveni proces u kojem učesnici primjenjuju sredstva oružanog nasilja radi ništenja protivnika. Neke od karakteristika oružane borbe su: protivrječnost, povezanost sa bitnim karakteristikama i vrijednostima društva, hijerarhija, složenost, dinamičnost, raznovrsnost.

Oružana borba se može definisati na sljedeći način :“Oružana borba je destruktivna društveno-istorijska pojava, međusobnog oružanog ništenja sukobljenih strana, sa nepomirljivim ciljevima dvaju totalnih procesa borbenih dejstava.¹⁰⁵“ Kada bismo se pitali koji su to činiooci ili faktori koji utiču na vođenje rata, oružane borbe i njihov ishod i koje su to naučne zakonitosti oružane borbe, odgovor bi bio“ sljedeći :

- zakonitost odnosa subjekata politike i borbenih dejstava;
- zakonitost primarnog uticaja ljudskog faktora u oružanoj borbi;
- zakonitost uticaja priprema na rezultate borbenih dejstava;

¹⁰² Izet Beridan, Konflikti , Fpn Sarajevo, str. 110.

¹⁰³ Isto, str.110.

¹⁰⁴ Isto, str.112.

¹⁰⁵ Vojno delo, Slobodan Mikić, www.odbrana.mod.gov.rs.,str.86.

- zakonitost zavisnosti načina borbenih dejstava od stanja ljudskih i materijalnih potencijala sukobljenih strana;
- zakonitost zavisnosti borbenih dejstava od geografskog faktora¹⁰⁶.

Odnos subjekata politike i subjekata borbenih dejstava podrazumijevaju odnos ličnosti, institucija i vlasti koje vode politiku i ličnosti koje komanduju određenim formacijama koje izvode borbena dejstva u okviru oružane borbe. Uticaj ljudskog faktora u oružanoj borbi ima odlučujuću ulogu kao nosilac te pojave, tj. čovjek kao nosilac odlučivanja, glavni akter borbenih dejstava, proizvodnje oružja i dr., a takva se uloga temelji na borbenom moralu, stručnosti, sposobnosti itd.

Kada je riječ o pripremama za oružanu borbu, one podrazumijevaju skup organizovanih i planskih mjera i aktivnosti subjekata koje se poduzimaju u cilju osposobljavanja snaga i sredstava kako bi se uspješno obavili zadaci u oružanoj borbi. Neke od tih priprema su:

- školovanje i obuka kadrova,
- priprema ekonomskog sistema ,
- moralne pripreme,
- propagandne pripreme..

Zavisnost načina borbenog djelovanja od stanja ljudskih i materijalnih potencijala sukobljenih strana podrazumijeva angažovanje snaga određene sukobljene strane prilagodjenih borbenim uslovima i mogućnostima protivnikovih snaga u oružanoj borbi, prostoru i vremenu radi ostvarenja postavljenog cilja. Neki od tih načina djelovanja su:

- gerilski,
- frontalni,
- vazduhoplovni i dr.

Ljudske potencijale čine snage ljudi i mogućnosti koje mogu ispoljiti u oružanoj borbi, dok materijalne podrazumijevaju količine borbene tehnike, sirovine, materijalne rezerve i druga sredstva potrebna za život i borbu.

Zakonitost zavisnosti načina borbenih dejstava od geografskog faktora ogleda se u tome da se učesnici u oružanoj borbi moraju prilagoditi i koristiti u skladu sa svojim mogućnostima. Od

¹⁰⁶ Vojno delo, Slobodan Mikić, www.odbrana.mod.gov.rs.,str.87.

geografskog prostora zavisi i strategija organizacija i način izvođenja borbenih dejstava. Iz ovoga se može zaključiti da je oružana borba osnovni sadržaj rata.

- **Vrste ratova:**

Kako je rat globalni problem, javila se potreba za njegovim detaljnijim proučavanjem. Da bi se to proučavanje olakšalo, bilo je neophodno da se izvrši klasifikacija ratova, uzimajući u obzir vrijeme u kojem su se dogodila dva svjetska rata pa do današnjih dana. Da bi se izvršila klasifikacija ratova, polazi se najčešće: „ od:

- vojnih i političkih ciljeva rata, odnosno od njihove društvene i političke suštine;
- snaga i sredstava koja se u njemu upotrebljavaju ,
- prostora na kojem se vodi rat,
- te od broja zemalja angažovanih tokom rata¹⁰⁷„.

1.) Pravedni i nepravedni ratovi (odbrambeni i napadački). Za podjelu ratova na pravedne i nepravedne a što je i društvena suština ratova, moglo bi se kazati da je nastala iz potrebe da se poduzimanje ratova na neki način ograniči pravnim pravilima. Pošto su ratovi intenzivan sukob najmanje dvije oružane sile u kojim se masovno i organizovano primjenjuje nasilje i vodi oružana borba, teško se može kazati da su one obje u pravu. Obično jedna strana u ratu napada dok se druga strana u ratu brani. Da bi rat bio opravdan država ga može započeti samo iz opravdanih razloga a to je samoodbrana, pružanje otpora agresoru.

Postoji nekoliko primjera ovih ratova kao što je npr. napad Njemačke na Poljsku 1939. godine gdje je agresor koristio silu kako bi zauzeo teritoriju i nametnuo svoju vladavinu. U tom slučaju napadnuta država ima pravo da odgovori agresoru koristeći silu, tj. ima pravo da se brani. Može se desiti da su ciljevi rata obje zaraćenih strana neopravdani, npr. ako obje države hoće silom da prošire svoje teritorije i time naruše međunarodno priznate granice između njih. Danas, sud o tome koji je rat opravdan a koji ne , mogu donijeti legitimne institucije Ujedinjenih Nacija. U ovu klasifikaciju ratova, a sa političkog gledišta ubrajaju se i međunarodni i unutrašnji tj. građanski ratovi.

2.) Ako uzmemo u obzir veličinu geografskog prostora koji je zahvaćen ratom, onda se ratovi mogu podijeliti na:

- lokalne,
- regionalne i

¹⁰⁷ Izet Beridan, Konflikti , Fpn Sarajevo, str.113.

- svijetske.

Lokalni je onaj rat koji se vodi najčešće između dvije države na relativno ograničenom geografskom prostoru konvencionalnim oružjem, a koji prijeto da se proširi na veće teritorije.

Regionalni rat je rat koji se za razliku od lokalnog rata vodi na većem geografskom prostoru i u kojem obično učestvuju dvije ili više zemalja.

Da bi jedan rat bio svjetski potrebno je da u njemu učestvuju više zemalja, uključujući i vojne supersile, da obuhvata više od polovine zemljine kugle u kojem se koristi i oružje za masovno uništavanje.

3.) Zaraćene strane u ratu imaju određene ciljeve, i na osnovu tih ciljeva postoji podjela na one sa ograničenim i radikalnim ciljem. Rat sa ograničenim ciljem je: „onaj u kojem se napadač ograničava na samo neke ciljeve koji se ratom nastoje postići, kao npr. pokušaj promjene postojećih granica između dviju država, vojni pritisak na neku državu radi iznudjivanja političkih, ekonomskih ustupaka, dok je rat sa radikalnim ciljem onaj u kojem su sukobljene strane postavile političke, vojne i ekonomske ciljeve, čijim bi se postizanjem bitno promijenili postojeći odnosi i stanje u jednoj ili više država¹⁰⁸“.

4.) Prema sredstvima koja se u ratu mogu upotrebljavati, ratovi se dijele na konvencionalne i nekonvencionalne. Konvencionalni rat bi bio rat u kojem se koristi konvencionalno oružje, oružje koje nije zabranjeno po međunarodnim konvencijama za razliku od nuklearnog i atomskog oružja. Nekonvencionalni rat bi podrazumijevao upotrebu oružja za masovno uništavanje.

5.) Pojam ograničenog rata označava rat u kojem je upotreba atomskog i nekih drugih borbenih sredstava ograničena.

6.) Nakon Drugog svjetskog rata u vojnoj literaturi se često susrećemo sa pojmovima kao što su hladni, psihološki, gerilski, specijalni rat. Ovi pojmovi podrazumijevaju neke od oblika upotrebe sile uz moguće ograničenje upotrebe oružanog nasilja.

¹⁰⁸ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str.116.

3.3. Nacionalna vojna politika, ratna strategija i cilj rata

U vojnoj literaturi često nailazimo na sintagmu „ratna vještina“, koji je prvi put upotrijebio Karl Klauzevic u svom djelu O ratu, pitajući se da li je to nauka ili ratna vještina.? Ali mnogo prije njega, starokineski vojskovođa Sun Cun Vu je svoja stanovišta o ratu naslovio umijećem ratovanja. Iz njihovih stanovišta o ratu možemo zaključiti da rat zahtijeva karakteristike, umjetnost i vještinu, a da različiti aspekti rata spadaju u sferu nauke. Kasnije, kako su se naučne misli o ratu razvijale, javile su se dileme o podjeli ratne vještine. U svoje vrijeme Klauzevic je u svojim djelima načinio podjelu ratne vještine na strategiju i taktiku, ali od tada pa do danas, ta podjela se sastoji od:

- Strategije
- Operatike
- Taktike

U ovom dijelu rada bavićemo se više strategijom, tj. vojnom strategijom koja je mnogo bitna karika strategije nacionalne bezbjednosti država. Da bismo bolje razumjeli pojam strategija, navest ćemo neke osnovne definicije i objašnjenja pojma.

Termin strategija potiče od „grčke riječi stratos što znači vojska, i riječi ago što znači vojnim (strategos). U vrijeme grčko – persijskih ratova titula vrhovnog zapovjednika davala se jednom strategu za određeni ratni pohod, ili tokom jednog rata¹⁰⁹“. Titula strategosa pripadala je dakle vojskovođi.

Iz ovoga se vidi da se pojam strategije vezuje za vojne djelatnosti, tj. za rati oružanu borbu. Danas postoje različiti nivoi strategije, u zavisnosti od potrebe država, tako da imamo npr.:

- Strategiju bezbjednosti
- Strategiju odbrane
- Strategiju oružane borbe itd.

Dakle, to je vid naučne discipline koja proučava neke probleme shodno nivou neke društvene djelatnosti. Mnogo preciznija definicija strategije glasi: „pod opštom strategijom

¹⁰⁹ <https://hrcak.srce.hr/file30374>

podrazumijevamo teoriju i praksu, umijeće i vještinu u oblasti bezbjednosti i odbrane, odnosno skup zadataka i pravaca praktičnog djelovanja političkih i vojnih organa države, naroda, pokreta ..., u pogledu sigurnosti u miru, pripremama za odbranu i vodjenju oružane borbe „¹¹⁰. Možemo kazati da je to i znanje i iskustvo koje je stečeno ali i umijeće korištenja svih potencijala države ili društva, a čiji je cilj postizanje povoljnih rezultata i uspjeha. Baš kao što su : „ vojna sredstva samo jedno od sredstava primjene visoke strategije, i bitka je samo jedno od sredstava primjene strategije, tako da je cilj strategije rastrojavanje neprijatelja, a njegova je posljedica ili raspad njegove vojske ili njeno lakše slamanje u bici“¹¹¹. Ono što je još bitno, a tiče se vojne strategije, jesu njeni osnovni elementi. Slijed osnovnih elemenata vojne strategije može biti sljedeći :“

1.) Uvodni dio strategije :

- razlozi njene izrade i donošenja
- osnovni teorijsko – doktrinarni stavovi u pogledu zahtjeva države spram strategije
- mjesto države u međunarodnim odnosima, savezništvo, opasnost po mir i njenu sigurnost.

2.) Misija vojske (oružanih snaga) :

- osnovni zadaci vojske u miru
- mirovne i humanitarne operacije
- pripreme za odvrćanje od agresije i oružanu borbu
- ostale zadaće oružanih snaga u vanrednim situacijama.

3.) Struktura oružanih snaga:

- veličina, organizacija i borbena moć
- aktivni sastav oružanih snaga
- rezervni sastav oružanih snaga.

4.) Budžetiranje i logistika

5.) Rukovodjenje i logistika

6.) Školovanje i obučavanje

¹¹⁰ Izet Beridan, Politika i sigurnost, Fpn Sarajevo, 2008., str. 45.

¹¹¹ Lidl Hart, Mač i pero, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985, str. 226.

7.) Objekti i prostorna infrastruktura oružanih snaga

8.) Planiranje operacija itd „¹¹².

Možemo zaključiti da ratne operacije pripadaju i strategiji ali i taktici. Strategija u pogledu pravca u kome treba djelovati, a taktici u pogledu izvođenja samog dejstva.

Da bismo uopšte započeli temu o nacionalnoj tj. državnoj vojnoj politici, neophodno je još na samom početku definisati i objasniti bar u kraćoj formi, pojmove država i politika. Dakle, kratko ćemo se osvrnuti na osnovne elemente i obilježja ova dva pojma, a u cilju što boljeg razumijevanja.

Pod državom se podrazumijeva :“ osnovni i najvažniji oblik političkog organizovanja svakog klasnog društva, a u širem smislu riječi, pod državom se podrazumijeva cjelokupno društvo obuhvaćeno jednom državnom organizacijom, ne samo državni aparat nego i teritorija i stanovništvo koji su pod istom državnom vlašću“¹¹³. Iz ove definicije jasno se vidi to da su tri osnovna elementa države: teritorija, stanovništvo i vlast. U početku „ država je počela kao vojna zajednica, prva vlast je bila vlast vojnih starješina i prvi državni cilj je bio taj da se jednom plemenu ili jednom skupu plemena obezbjedi miran život od spoljašnjeg i unutrašnjeg napada“¹¹⁴.

Kada je riječ o politici, jednu od definicija koju možemo upotrijebiti za potrebe ovog rada glasi: „ Pod politikom podrazumijevamo djelatnost usmjerenu na osmišljavanje, organizovanje, vođenje i regulisanje zajedničkog života ljudi, u skladu sa njihovim potrebama, interesima, predstavama, ciljevima i sredstvima u određenoj zajednici, uz saglasnost svih ili uz podčinjavanje sa pristankom ili bez pristanka“¹¹⁵. Politika je usmjerena na ciljeve koje društvo mora da ostvari.

Pošto smo ukratko definisali ova dva pojma, sada ćemo se više baviti vojnom politikom jedne države. Ako govorimo o politici, onda su državnici ti koji su odgovorni o tome kakvu i na koji način je vode. Što se vojne politike tiče, državnici odlučuju da li je rat pogodan ili možda i neophodan, i koje su operacije potrebne za postizanje cilja. Ona dakle više pripada nauci državnika nego ratnika, ali je mnogo bitna i za glavnokomandajućeg jedne vojske, jer se kombinuju sa operacijama koje bi se mogle preduzeti. To su vojne kombinacije jedne vlade ili

¹¹² Izet Beridan, Politika i sugurnost, Fpn Sarajevo, 2008., str. 69.

¹¹³ Mirsad D. Abazović, Državna bezbjednost, Sarajevo, 2002, str. 102.

¹¹⁴ Slobodan Jovanović, O državi, Beograd, Izdavačka knjižarica Gece Kona, 1922, str. 25.

¹¹⁵ www.prafak.ni.ac.rs., Slaviša Kovačević, pojam i shvatanje političkog društva.

jednog vojskovođe. Da bi omogućile postojanje vojne profesije, nacionalne države moraju da pokažu svoju sposobnost da ih održe i da ih spreme, jer postoji rizik zbog opasnosti za njihovu bezbjednost. Politička profesija se bavi ciljevima državne politike, dok je bavljenje politikom van područja vojne nadležnosti. Iz ovoga proizilazi da rat služi ciljevima politike, a vojna profesija ciljevima države. Vojna profesija prema državi ima nekoliko odgovornosti:

- Prvo, predstavlja zahtjeve vojne bezbjednosti. Obavještava državu o tome šta je potrebno za vojnu bezbjednost u odnosu na sposobnost drugih sila.
- Drugo, imaju savjetodavnu ulogu prilikom analiziranja državnih akcija, sa vojne tačke gledišta.
- Treće, imaju funkciju da izvrše državne odluke koje se tiču vojne bezbjednosti, čak i kada je ta odluka suprotna njihovom mišljenju.

Tako da državnici postavljaju i određuju ciljeve i resurse kako bi se postigli povoljni rezultati, a na vojsci je da urade kako je najbolje moguće. Da bi vojna profesija služila državi na najbolji način, mora da bude organizovana na hijerarhijskoj poslušnosti.

Uprava vojskom se smatra za najvažnijom tačkom vojne politike. Postoje bitni uslovi koji su značajni za usavršavanje vojske. Neke od tih uslova ćemo navesti :

- da ima dobar sistem regrutovanja i dobru formaciju.
- dobru organizaciju narodne rezerve
- dobro obučene oficire i trupe
- dobro naoružanje
- jaka disciplina i održavanje dobrog duha itd.

Neke osnove vojne politike su :

- da vladar posjeduje i vojničko i političko vaspitanje
- sposobnost vladara da odabere sposobnog generala koji će voditi vojsku
- osigurati postojanje pripremljenih rezervi kako vojske tako i materijalnih resursa
- u doba mira pripremati generalštab za eventualni rat
- poznavanje moralnih i materijalnih sredstava, vojne statistike susjednih zemalja
- ako dodje do rata da se napravi plan za operativni sistem kako bi se istakli glavni ciljevi
- uskladiti operativni sistem sa ratnim ciljevima prirodom neprijatelja protiv koga se bori, ali i svim drugim uslovima pod kojim će se voditi rat.

Već u samoj Klauzevicevoj definiciji rata možemo uočiti koji je cilj rata, a to je da se protivnik prisili da izvršava našu volju. Rat kao društveni čin „ predstavlja sukobljene volje tj. politički organizovane zajednice; svaka od njih želi pobijediti drugu; a nasilje, tj. fizičko nasilje jeste dakle sredstvo a cilj je nametnuti našu volju“¹¹⁶.

Dakle, cilj i svrhe rata su politički i mogu „ uključivati:

- osvajanje teritorija
- uspostavljanje kontrole nad resursima koji su bitni za opstanak i razvoj
- postizanje dominantne pozicije u međunarodnim odnosima
- promjene političkog sistema ili režima
- nerijetko slabljenje položaja i uticaja pa i unutrašnje odredjenje društvenih skupina (politicke, etničke i vjerske)
- ispravljanje percipirane nepravde koja proizilazi iz ishoda prethodnih ratova, itd.,

a djelovanje oružanih snaga u ratu imaju ciljeve skladne svrsi rata, pa i vojne operacije u ratu upravljene na uništenje protivnikove vojne sile kako bi mu se nametnula politička volja“¹¹⁷.

3.4. Karakter oružanih sukoba nakon hladnog rata – savremeni ratovi i njegove osnovne karakteristike

Rat nije jedino sredstvo država kada je potrebno ostvariti neke ciljeve. Kako se kroz istoriju razvijala država, razvijale su se i različite metode i sredstva za ostvarivanje tih ciljeva, koja su korištena da bi na račun drugih ostvarile svoje ciljeve. Još je starokineski teoretičar Sun Cu Vu pisao o obavještajnim službama i špijunima proglašavajući „ vrhuncem nerazumnosti vladara koji ne poznaje prilike kod neprijatelja, samo radi toga što žali izdatak od nekih stotinu unci srebra, što je dovoljno da se plate dobri špijuni“¹¹⁸. Sličnog je mišljenja i Tomas Mor koji savjetuje građane „ Utopije, da čuvaju zlato jer se njime mogu kupiti i sami neprijatelji, koji u tom slučaju jedan drugog ili izdaje ili čak otvoreno međusobno zarate“¹¹⁹. Razvoj ratne tehnike kao i oružja i drugih borbenih sredstava, prouzrokovalo je trku u naoružanju a kasnije i

¹¹⁶ Raymond Aron, Mir i rat medju narodima, Golden Marketing , Zagreb, 2001, str. 71.

¹¹⁷ www.enciklopedija.hr

¹¹⁸ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, strr.128.

¹¹⁹ Isto, str. 128.

dva svjetska rata. Zbog iskustava dva svjetska rata i užasa koje su sa sobom donijeli, odlučeno je da se pravnim aktima regulišu međunarodni odnosi potpisivanjem Povelje UN 1945. god. čime su rat i agresija proglašeni zločinom protiv mira. No, i pored toga, ratovi u svijetu su prisutni. Formiraju se političko vojni blokovi i nastavlja trka u naoružavanju. Nakon Drugog svjetskog rat, vojne sile i blokovi se nisu direktno i otvoreno vojno sukobili, ali su u njemu direktno ili posredno učestvovali.

Period tzv. Hladnog rata je period nakon Drugog svjetskog rata i vojnih i političkih tenzija između Sovjetskog Saveza i SAD. Zašto „ hladni“ ? Hladni zbog toga što ove sile nisu međusobno ratovala ali su imale suprotna politička i ekonomska načela. Pored toga što su obje sile bile dobro naoružane, postojala je utrka u nuklearnom naoružavanju s ciljem sputavanja suprotne strane da izvrši napad, a sve zbog težnje za dominacijom na svjetskoj sceni. U periodu Hladnog rata ove dvije sile su indirektno učestvovala u brojnim ratovima i krizama širom svijeta kao što su: Kineski građanski rat, Korejski rat, Suetska kriza, Kubanske raketne krize, Vijetnamski rat...Raspalom Sovjetskog Saveza krajem 80-tih i početkom 90-tih godina završen je Hladni rat. No, i nakon Hladnog rata opet se vode ratovi rasprostranjeni na skoro svim kontinentima. U svijetu nakon Hladnog rata je u nasilnim sukobima stradalo više miliona civila, raseljeno je na desetine miliona, donijeli glad, siromaštvo itd. Prema nekim procjenama u ovom periodu je stradalo preko pet miliona od kojih 95 % civila. Sada je novom geopolitičkom klimom promijenjen karakter sukoba u kojima se ratovi vode u ime i korist drugih aktera, koje podržavaju moćne sile a to mogu biti i terorističke grupe, različiti revolucionarni pokreti za nezavisnost. To su najčešće unutrašnji ratovi u kojima se upotrebljava političko, kriminalno nasilje a s ciljem slabljenja države. S obzirom da živimo u periodu u kojem su mogući stalni i dugotrajni konflikti, to nameće potrebu velikim silama da štite svoje interese i poboljšavaju nivo svoje bezbjednosti tako što raspoređuju svoje instrumente moći na globalnom nivou, a sve s ciljem stvaranja pritiska i nesigurnosti na političkom, vojnom, ekonomskom i drugim poljima država koje su označene kao žrtve. Neki od tih vidova su npr.: trgovinski ratovi, diplomatske ucjene, specijalne operacije, tako da se oni konvencionalni oblici prijetnji polako prevazilaze, a sve češće se koristi terorizam, sajber napadi, špijunske „ igre“ itd. Jasno da je ovo period građanskih ratova, ali i novih tzv. terorističkih sukoba, sajber napada u kojim nije cilj uništavanje neprijatelja tj. njegovih oružanih formacija, nego su mete najčešće civili.

Danas, u savremenim sukobima sajber aktivnosti imaju važnu ulogu. Iako ne postoji neka uopštena definicija sajber rata, definicija koju nude američke vazduhoplovne snage glasi: „

aktivnost pobijanja, korišćenja, iskrivljavanja ili uništavanja informacija neprijatelja i njenih funkcija; zaštita nas samih protiv takvih akcija, iskorištavanje naših sopstvenih informatičkih vojnih funkcija¹²⁰. U tom ratu oružane snage zaraćenih strana ne dolaze u neposredan kontakt, ali se napad može usmjeriti na bilo koju udaljenu tačku neprijateljske teritorije. Sajber napade karakteriše to, da je teško odrediti namjeru ili identitet napadača. Programi ili virusi kojim se djeluje su napredni u smislu da ih je teško otkriti, a u sistemima postignu željeni učinak. U suštini, to je moćna a niskobudžetna opcija ratovanja koja nanosi obično materijalne gubitke, u kojima države ili različite grupe mogu nanijeti štetu i superiornijim neprijateljima. Pojam sajber predstavlja „ ključni konceptualni simbol savremene upotrebe informaciono – komunikacionih tehnologija u svim oblastima uključujući i bezbjednost i odbranu“¹²¹. Navest ćemo neke „ glavne karakteristike sajber ratovanja :

- ono predstavlja namjernu i organizovanu aktivnost primjene sile prema protivniku u cilju nanošenja štete njegovim resursima, vrijednostima, stanju i interesima.
- ostvaruje se u sajber prostoru i iz sajber prostora
- sajber napadi se mogu ostvariti na svim državnim organizacionim nivoima i to državnom, organizacionom i individualnom.
- direktni ciljevi sajber ratovanja se odnose na naoružavanje i informatičku bezbjednost napadnutog sistema i informacija u njemu“¹²².

U svakom ratu se koriste određene vrste oružja. Tako i u sajber ratovima postoji oružje o kojem nemamo mnogo definicija, ali nalazimo jednu koja glasi: „ Sajber oružje obuhvata: hacking, viruse, crve, trojance, napade uskraćivanjem servisa“, a rezultati mogu biti „ naoružavanje povjerljivosti, kradju identiteta, ucjenu, blokiranje servisa“¹²³.

Navest ćemo jedan primjer vojnog modela sajber napada: „SAD i Izrael su 2007. godine zarazili brojne iranske kompjutere virusom Staksnet, koji nije uništio softver kompjutera u kojima se infiltrirao, već je ove kompjutere koristio da sabotira informacioni sistem iranske nuklearne elektrane Natanu“¹²⁴. U vremenu poslije Drugog svjetskog rata, kada je riječ o međunarodnim odnosima, upotrebljavaju se i pojmovi specijalni, psihološki, gerilski rat. Nosioci ovih ratova su države koje prema svojim susjedima imaju agresivne pretenzije, a da bi ih ostvarile, često pribjegavaju i nelegalnim metodama i sredstvima. Za ove operacije

¹²⁰Vesna Knežević Predić, Ogljed o međunarodnom humanitarnom pravu, Beograd,2007, str. 24.

¹²¹ Dragana D. Mladenović, Multidisciplinarni aspekti sajber ratovanja, doktorska disertacija, Beograd, 2016, str.48.

¹²² Isto, str.156.

¹²³ Isto, str.182.

¹²⁴ Isto, str.182.

upotrebljavaju se specijalne snage vojske, policije, obavještajnih i kontraobavještajnih službi. Obavještajno – bezbjednosne službe su te koje planiraju i koordiniraju vođenje specijalnih operacija, a njihovi planovi i ciljevi su državna tajna.

Dakle, „ za sve nedopuštene, neprijateljske, neodobrene organizovane i planirane aktivnosti politike država jednih protiv drugih, najadekvatniji izraz je specijalne operacije, zato što svaka špekulacija- operacija države jeste specifična po ciljevima, metodama i sredstvima i traži specifičan angažman po vremenu, snagama i prostoru i stoga što nisu samo političke, nisu samo vojne, nisu samo ekonomske, nego su i političke, i ekonomske i vojne i s mnogim drugim predznacima a naročito prikrivene, tajne, kamuflirane“¹²⁵. Tako da, specijalne operacije, „ predstavljaju skup organizovanih aktivnosti i djelovanja koje određena država ili više njih preduzimaju u miru, u političkom, ekonomskom, vojnom, ideološkom, naučnom, kulturnom i svakom drugom pogledu, radi slabljenja stabilnosti neke države, naročito njene sposobnosti za otpor, a u ratu slabljenje njene sposobnosti za odbranu, i dovodjenje te države u određeni stepen zavisnosti i potčinjenosti“¹²⁶. To su dakle, događanja koja se provode i prije rata ali i tokom rata i poslije rata, i to bez upotrebe vojne sile, čiji je osnovni cilj da se određena zemlja oslabi i dovede u potčinjen položaj. Postoje, u okviru osnovnog cilja specijalnih operacija, i „posebni ciljevi, i mogu se svrstati u nekoliko grupa:

- održati vlastite političke, vojne, ekonomske i druge pozicije na različitim geostrategijski važnim prostorima i u međunarodnim odnosima;
- osigurati i zadobiti značajne nove pozicije u pojedinim regionima i državama;
- onemogućiti ometanje ostvarivanja svojih interesa, a umiješati se u interese drugih, te pridobiti saveznike za svoje ideje i ciljeve;
- umanjivati sposobnost objekata napada za odbranu;
- iznalaziti metode i organizovati snage za njihovo otvoreno djelovanje u slučaju da druge mjere ne daju rezultate, a njihovu upotrebu pratiti specijalnim operacijama;
- potčiniti objekat napada u političkom, ekonomskom, vojnom i svakom drugom pogledu“¹²⁷.

Oblike specijalnih operacija moguće je razlučiti u sljedeće „ skupine:

- političke, vojne, ekonomske i druge djelatnosti protiv jedne ili grupe zemalja;
- psihološko – propagandno djelovanje;

¹²⁵ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str. 132.

¹²⁶ Isto, str. 132.

¹²⁷ Isto, str. 134.

- obavještajne aktivnosti;
- subverzivna djelovanja;
- odbrambeno – sigurnosna djelovanja¹²⁸.

Političke, ekonomske, vojne i druge djelatnosti protiv jedne ili više država podrazumijeva upotrebu velikog broja kombinovanih metoda. Kada je riječ o političkim pritiscima, obično se koristi svoj položaj na međunarodnom planu kako bi se iznudila neka politička odluka, ili uticalo da se odustane od već kreiranih stavova. Također, postoji mogućnost pružanja podrške određenim grupama ili pojedincima u vlasti, a u cilju promjene političkog sistema u državi ili izazivanju nereda i sukoba, zatim, političke malverzacije kojim se može pomoći u kršenju nekih međunarodnih ugovora itd. Vojni pritisci i prijetnje su aktivnosti kojim se želi ostvariti cilj ali bez upotrebe vojne sile u većoj mjeri, kako ne bi došlo do agresije. Očituju se kroz demonstraciju vojne sile, izgradnju vojnih baza, provođenje vježbi u blizini granica, narušavanje zračnog prostora itd. Vojnim djelatnostima, tj. pritiscima protiv neke zemlje se nastoje izazvati privredni poremećaji i ekonomska kriza u toj zemlji. Najčešće se postiže prekidima ekonomskih odnosa, uvodjenjem određenih blokada, cijena, kako bi se iznudili određeni ustupci.

Psihološko – propagandna djelovanja su oblik specijalnih operacija, usmjerenih na postizanje psiholoških učinaka u vlastitu korist. Provođenjem psiholoških djelovanja nastoji se „oslabiti i srušiti odbrana napadnute strane potičući unutrašnje podjele, izazivajući nepovjerenje i sumnje u redovima odbrane i ohrabrujući unutrašnje neprijatelje sistema koji napada da iniciraju strah, nesigurnost, dezorganizaciju; služi se širenjem loših obećanja, iluzija, glasina itd¹²⁹. Pojam propagande se odnosi na „planski organizovano širenje političkih, religioznih i drugih ideja radi pridobijanja javnog mišljenja: govorima, predavanjima, manifestacijama, filmom, televizijom, štampom i dr.“¹³⁰. Može se „podijeliti na:

- strategijsku, ima za cilj stvaranje opštih psihologijskih pretpostavki za ostvarivanje postavljenih političkih i strategijskih ciljeva i usmjerena je na čitavu populaciju;
- taktička propaganda primjenjuje se prije i uporedo s borbenim operacijama, a cilj joj je narušiti borbrni moral neprijatelja i poticati dezerterstvo i predaju i na taj način olakšati postizanje vojnih ciljeva uz smanjenje vlastitih žrtava;

¹²⁸ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str.135.

¹²⁹ Vera Ranogajec, Psihološki rat, str.146. <https://hrcak.srce.hr>.

¹³⁰ Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muhamed, Leksikon sigurnosti – drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, DES Sarajevo, 2001. god.

- konsolidacijska propaganda je usmjerena na civilno stanovništvo, prvenstveno području koje je osvojeno, odnosno u kojem je neprijatelj imao znatnu podršku¹³¹.

Neki od ciljeva i zadataka „ ofanzivnog propagandno – psihološkog djelovanja:

- razvijanje nepovjerenja u ratne ciljeve neprijatelja;
- stvaranje razdora i nepovjerenja između oružanih snaga neprijatelja i njegovih saveznika;
- isticanje poraza koje je agresor pretrpio u ranijim ratovima na našem tlu¹³².

Obavještajna aktivnost je „ specifična društvena djelatnost usmjerena prema spoljašnjim i unutrašnjim protivnicima čiji su predmet interesovanja prvenstveno najsuptilnije i najbolje čuvane tajne stranih država i drugih društvenih subjekata, a koja se preduzima s ciljem realizacije vitalnih interesa države“¹³³. Njihova važnost ogleda se u tome što rezultati i podaci do kojih dodju države, čine osnovu za kreiranje budućih djelovanja ali i za korištenje tih podataka u različite svrhe. Obavještajne službe su nosioci ovih poslova. Prikupljaju tj. pribavljaju podatke, analiziraju ih i dobijaju obavještajni materijal u vidu pouzdanih informacija koje daju smisao složenim pitanjima. Kontraobavještajna djelatnost je također bitna, a ogleda se u tome da onemogućava rad stranih obavještajnih službi u vršenju špijunaže i sabotaža protiv države.

Subverzivne djelatnosti „ predstavljaju širok dijapazon organizovanih podrivačkih i prevratničkih djelatnosti koje poduzima jedna ili više država u cilju slabljenja i rušenja institucija, političkih sistema i ustavnog poretka druge zemlje“¹³⁴. U subverzivne djelatnosti ubrajamo: „ psihološko – propagandno djelovanje, potpomaganje i organizaciju državnih prevrata, oružanih pobuna, terorističke aktivnosti, atentati, subverzije i sl.“¹³⁵.

Odbrambeno – bezbjednosne djelatnosti podrazumijevaju borbu protiv snaga koje vode specijalne operacije uključujući otkrivanje njihovih ciljeva i metoda, koja se vodi „ propagandom protiv propagande, špijuni protiv špijuna, prijetnje na prijetnju, obostrani prekid diplomatskih odnosa, pripreme za sukobe visokog intenziteta itd.“¹³⁶.

¹³¹ Ivan Šiber, Ratna propaganda, Izvorni znanstveni rad, Fakultet političkih nauka Zagreb, Politička misao, str. 89.

¹³² Isto, str. 89.

¹³³ Edita Hasković, Historijski razvoj obavještajne službe, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminoloških nauka.

¹³⁴ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str.141.

¹³⁵ Isto, str.141.

¹³⁶ Isto, str. 142.

IV. KA MIRU

4.1. Načini mirnog rješavanja sporova

Kako mnogi društveni i međunarodni pokreti u svijetu nisu uspjeli da spriječe izbijanje dva svjetska rata, a kasnije tokom Hladnog rata i utrke u nuklearnom naoružavanju, razvijaju se mirovne studije kao područje istraživanja. Vremenom su se razvijale, da bi danas postale napredno polje s brojnim časopisima, institutima za istraživanje i dr. Svjedoci smo da vrijeme u kojem živimo je vrijeme konflikata i ratova, nuklearnog naoružavanja, pa s toga postoji dodatni poticaj naporima kako bi se okončao i riješio rat i izgradio mir. Mirovne studije danas istražuju o ključnim uzrocima nasilja ali i načinima njihovog rješavanja. Istraživači mira su različitih profesija, to su ljudi iz politike, međunarodnih odnosa, psihologije, jer je priroda sukoba višeslojna. Pošto se mirovne studije bave istraživanjem mira, zapitaćemo se šta je to mir? Ako gledamo sa stanovišta politike, možemo kazati da je to stanje suprotno ratu. U literaturi nailazimo na još neke definicije kao što je ova : „Mir je odsustvo svih vrsta nasilja“¹³⁷. Dakle, to je stanje potpune harmonije u kojem ne postoje konflikti u međunarodnim odnosima.

Računanjem se pokazalo da : „ u posljednjih 3400 godina ljudske istorije, u miru smo proveli tek 268 godina, a da od 1945. godine svijet bilježi samo 26 dana bez rata“¹³⁸. Samo u 2015. godini sukobi su zabilježeni u deset zemalja kao npr. oni u Siriji, Iraku, Afganistanu, Izraelu idr. Zbog sukoba je sve više žrtava i to većina su civili. Ove činjenice ukazuju na to koliko je važno baviti se istraživanjem mira i da je svijetu potrebna kultura mira. Razvoj kulture mira i edukacija za mir kao i mirovni odgoj su neophodni jer smo mi društvo nasilja. Mirovne politike su od velike važnosti. Osnovni im je zadatak spriječavanje rata ukoliko želimo ostvariti neke dugoročne ciljeve. Bitno je i kreirati strategiju koja bi služila ovom cilju, a kao polaznu osnovu za to, najbolje je uzeti uzrok ratova. Već smo u jednom dijelu rada pisali o Kenetu Valcu koji je u svom djelu Čovjek država i rat, uzroke ratova sveo na tri nivoa i to čovjek kao individua, država i međunarodni sistem, na osnovu kojih bi se mogla izgraditi i mirovna strategija.

¹³⁷ Johan Galtung, *Mirnim sredstvima do mira*, NVO Jugoistok XXI- Centar za Evrobalkansku saradnju , JP Službeni glasnik, 2009, str. 25.

¹³⁸ www.antenazadar.hr.

Dakle, „ ratovi se radjaju u svijesti čovjeka i u svijesti čovjeka treba graditi i odbranu mira“¹³⁹, a to se može postići obrazovanjem. Jačanjem samopouzdanja kako bi se moglo komunicirati sa drugima, odbaciti neke predrasude itd., a u cilju smanjenja nasilja i ostvarenju mira, učenjem nekih vještina koje su neophodne u izgradnji mira. Ukoliko postoje vlastiti potencijali nasilnog ponašanja potrebno je o njima razgovarati kako bi se odbacila takva ponašanja, a razviti mirne načine rješavanja konflikata, odbaciti stav sebe kao žrtve, već smatrati sebe kao političkog subjekta vrijednog poštovanja itd. Zadatak je mirovnog odgoja ohrabriti građane da se politički angažuju na mirovnom djelovanju na lokalnom, međunarodnom nivou, utičući tako na političke odluke a u cilju rješavanja konflikata bez upotrebe sile.

Drugi nivo je nivo država. Ratove vode države i u ime države kako kaže Valc. Reformama država ratovi bi se mogli smanjiti ili eliminisati, a poznato je da demokratska društva rijetko kad ratuju međusobno, tako da bi demokratizacija bila u ovom slučaju najdjelotvornija mirovna strategija, jer kako kaže Imanuel Kant u svom djelu Vječni mir: „ Ako umjesto kraljeva građani budu odlučivali o tome da li će se voditi rat ili ne, mnogo je vjerovatnije da se odluče protiv rata, jer su građani ti koji najviše bivaju pogodjeni ratom“¹⁴⁰.

Treći nivo Valc uzroke ratova povezuje sa djelovanjem međunarodnog sistema. Sve države su različite u pogledu organizovanja vlasti, prirodnog položaja i bogatstva, te posjeduju različite ambicije, interese spram kojih kreiraju načine djelovanja na međunarodnoj sceni , a ne postoji naddržavni autoritet koji bi spriječio samovoljno ponašanje država, pa zbog toga može doći do ratova. Ovim problemom bi se bavila teorija mira i međunarodne organizacije.

Koliko je važno baviti se istraživanjem mira, još je važnije da se sukobi rješavaju mirnim putem.. Načini „mirmog rješavanja sukoba su :

1.) Diplomatska sredstva, i to:

- neposredni pregovori,
- dobre usluge,
- posredovanje ili medijacija nekog trećeg,

2.) Institucijalizirana (formalizirana) sredstva :

- istraga (anketa),
- mirenje (koncilijacija),

¹³⁹ www.clubunescoibelgrade.org.rs.

¹⁴⁰ Imanuel Kant, Vječni mir, Gutenbergova galaksija, Valjevska štamparija Beograd-Valjevo, 1995.

3.)Sredstva koja dovode do obavezujuće presude :

- arbitraža,
- rješavanje spora pred nekim stalnim međunarodnim sudskim tijelom¹⁴¹.

Neposredni pregovori se odnose na pregovore dviju strana u sukobu bez uplitanja nekog trećeg. Podrazumijeva obavezan postupak kada je riječ o ugovorima o mirnom rješavanju sporova, ali ne moraju biti obavezan način rješavanja.

Dobre usluge su način mirnog rješavanja sporova u kojem neka treća država ili neka međunarodna organizacija navodi strane u sporu da nastave dalje pregovore ili preduzmu druge načine mirnog rješavanja, ali se ne miješa u sukob.

Za razliku od pružanja dobrih usluga, kod medijacije ili posredovanja treća strana je aktivna u sporu i predlaže rješenja koja su obostrano prihvatljiva .

Istraga kao način mirnog rješavanja sporova podrazumijeva imenovanu komisiju od strana u sporu koja će na nepristrasan način ispitati činjenično stanje spora.

Kada se nastoje izmiriti suprotni stavovi strana u sporu pred imenovanom komisijom, onda je riječ o mirenju kao mirnom rješavanju sporova.

Ako sporove između država ili drugih međunarodnih subjekata rješavaju arbitri koje su strane izabrale, i koji izriču obavezujuću i pravnu presudu, onda je to arbitraža.

U načine mirnog rješavanja sporova ubraja se i kontrola naoružanja i razoružanja. Kako se nastavila utrka u naoružavanju prouzrokujući sigurnosnu dilemu, sve se više javljaju kampanje za zabranu ne samo nekonvencionalnog nego i konvencionalnog oružja. Kontrola razoružanja podrazumijeva „više različitih stvari :

- ograničenje naoružanja što može obuhvatiti i njegovo uvećanje za zemlju koja nije dosegla ugovorene limite;
- smanjenje naoružanja, najčešće linearno, u odnosu na postojeće a što čine sve države članice nekog sporazuma;

¹⁴¹ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str. 154.

- ukidanje naoružanja; premda se potpuno razoružanje do danas pokazalo utopijom, bilo je sporazuma koji zabranjuju ne samo upotrebu nego i posjedovanje i proizvodnju nekih vrsta oružja¹⁴².

Sklapanjem međunarodnih konvencija i sporazuma vrši se ograničavanje ili smanjivanje naoružanja. Neki od tih ugovora i sporazuma su: Moskovski ugovor, Ugovor o neširenju nuklearnog oružja, brojne Konvencije UN koje su potpisale brojne članice. I pored svega toga moglo bi se kazati da sve te mjere o razoružavanju nisu uspjele ostvariti svoj cilj, gledajući na razvoj konvencionalnog i nekonvencionalnog naoružanja od strane velikih sila, a što i dalje predstavlja prijetnju miru i bezbjednosti u svijetu.

4.2. Rješavanje sporova u krilu međunarodnih i regionalnih organizacija

Nakon što su dva svjetska rata odnijela više od 100 miliona ljudi, javila se potreba za ostvarenje mira zajedničkim projektom u vidu osnivanja međunarodnih organizacija kao što su Ujedinjene Nacije. Organizacija UN je važan element u strukturi savremene međunarodne zajednice i omogućila je brojne promjene u očuvanju i izgradnji mira i bezbjednosti. Jedan od najznačajnijih zadataka UN jeste osiguranje mira i međunarodne bezbjednosti, a to su još i zaštita ljudskih prava, ekonomski i socijalni razvoj i zaštita životne sredine. No, mi ćemo se više bazirati na ovaj prvi i najvažniji zadatak UN. Mirnom rješavanju sporova posvećena je glava VI Povelje UN. U poglavlju VI Povelje UN, članu 33 a prvom u ovom poglavlju stoji da : „ Strane u svakom sporu, čije trajanje može da ugrozi održanje međunarodnog mira i bezbjednosti, treba da traže rješenje prije svega putem pregovora, istražne komisije, posredovanja, izmirenja, sudskog rješavanja, pribjegavanja regionalnim ustanovama ili sporazumima, ili drugim mirnim načinima po svom sopstvenom izboru“¹⁴³.

Poveljom UN je ustanovljeno šest organa od kojih je Savjet bezbjednosti najmoćniji organ i ono je odgovorno za ispunjavanje glavnog zadatka organizacije, a to je obezbjeđivanje mira i bezbjednosti. Čine ga 15 članova OUN i to pet stalnih i deset nestalnih članica koje bira Generalna skupština. Kao što je potvrđeno u članu 24 Povelje, članice UN-a su Savjetu bezbjednosti povjerile osnovni zadatak, a to je održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti.

¹⁴² Vladimir Djuro Degan, Medjunarodno pravo, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011, str. 775.

¹⁴³ www.tuzilastvorz.org.rs

U poglavlju VI Povelje stoji da Savjet bezbjednosti ima savjetodavnu ulogu u slučaju prijetnje i narušavanja mira i slučaju agresije, dok u poglavlju VII Povelje, Savjet bezbjednosti može donositi i obavezujuće odluke. U tom smislu, Savjet bezbjednosti se vodi politikom da prije donošenja bilo koje odluke, mora prvo da utvrdi da li postoji bilo koji oblik prijetnje i narušavanja mira ili agresije, i ako postoji da izvrši „klasifikaciju nastalog stanja“..... i u tom slučaju je okolnost „prijetnje miru, najšira kategorija“,..... i smatra se „kao izraz iz nužde, kada se čini da ne postoje okolnosti narušenja mira ili čina agresije, ali se smatra da je akcija Savjeta bezbjednosti nužna kako bi se održao međunarodni mir“¹⁴⁴. Medjutim, i prije utvrđivanja činjenica, Savjet bezbjednosti može pozvati države u sporu da se pridržavaju određenih mjera kako ne bi došlo do pogoršavanja njihovih odnosa, a koje obuhvataju pravno ne obavezujuće preporuke. U slučaju da postoji situacija koja je opasna za mir, Savjet bezbjednosti može da djeluje u skladu sa poglavljem VII Povelje prema kojoj može i da upotrijebi oružanu silu, a može i da provede i druge sankcije bez upotrebe sile kao npr. ekonomske, političke i druge sankcije u vidu prekida diplomatskih ili ekonomskih odnosa, embargo na izvoz strateških proizvoda i dr. Kada je riječ o upotrebi oružanih snaga, Savjet bezbjednosti može da preduzme akcije koje uključuju zračne, pomorske i kopnene snage radi uspostavljanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Države članice su dužne da dio tih snaga stave na raspolaganje Savjetu bezbjednosti kako bi se provela ta međunarodna prisilna akcija nametanja mira. Moglo bi se kazati da su UN više bazirane na međunarodne ratove, a s obzirom da danas većina ratova ima karakter građanskih ratova. Regionalne bezbjednosne organizacije imaju značajnu ulogu u kontroli oružanih sukoba u svom okruženju.

Medju najznačajnijim takvim organizacijama je Sjevernoatlantski Savez NATO. Pored NATO-a, tu je i Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi OSCE, Jugoistočnoazijski pakt SEATO, Nordijski savjet i dr. NATO je međunarodna organizacija vojno – političke prirode, osnovana 1949 godine kojeg čine 29. članica. Osnovna mu je uloga očuvanje mira i bezbjednosti političkim i vojnim putem u zemljama članicama. Ova organizacija se vodi načelom da napad na jednu ili više članica podrazumijeva napad na sve. Svi zadaci Saveza su opisani u dokumentu tzv. Strateški koncept. Tu stoji da će Savez osigurati bezbjednosno okruženje putem demokratskih institucija ali i obvezivanje na mirno rješavanje sporova; spriječiti prijetnje agresijom; učestvovati u upravljanju krizama itd.

¹⁴⁴ Vladimir Djuro Degan, Medjunarodno pravo, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011, str. 758.

4.3. Mirovne i humanitarne operacije

Mirovne operacije su jedne od mehanizama OUN – a, za uspostavljanje i očuvanje međunarodnog mira i bezbjednosti, i nastoje rješavati sporove mirnim putem iako u tim operacijama učestvuje vojno osoblje. Može se kazati da postoji sličnost između mirovnih operacija i poglavlja VII Povelje. One su dakle akcije UN koje se provode odlukom organa UN, te su time kolektivne a ne pojedinačne akcije i radi se o operativnim akcijama vojnog osoblja. Postoje i razlike i to da su one privremene mjere, dobrovoljne i da države u sporu daju pristanak da se one provedu. Kao takve, mogu se lako uporediti i sa poglavljem VI Povelje, jedino što mirovne operacije ne učestvuju direktno u rješavanju sporova između sukobljenih strana. Mirovne operacije se temelje na određenim zakonitostima ili principima, a to su: „legitimnost, mandat, realizacija, saglasnost i saradnja aktivna podrška Savjeta bezbjednosti, doprinos država sa trupama i osobljem, nepristrasnost i objektivnost, upotreba sile i jedinstvo“¹⁴⁵.

Legitimnost mirovnih operacija proizilazi iz Povelje OUN i rezolucija Savjeta bezbjednosti, a odnosi se na utvrđivanje dokumenata koji potvrđuju zakonitost i ovlaštenja mirovnih operacija.

Mirovne operacije moraju biti zasnovane na mandatu, tj. određenom periodu u kojem će ostvarivati svoj cilj u skladu sa realnim mogućnostima.

Princip saglasnosti i saradnje odnosi se na mogućnost stvaranja uslova za pomirenje sukobljenih strana u sporu i rješenje spora bez upotrebe vojne sile.

Aktivna podrška Savjeta bezbjednosti ogleda se u potrebi da Savjet bezbjednosti po uspostavljanju mirovne operacije poduzme određene političke i diplomatske mjere kako bi se postigao cilj mirovne operacije.

Princip doprinosa država sa trupama i osobljem podrazumijeva da su države članice UN dužne dio svojih nacionalnih snaga ustupiti prilikom provođenja mirovne operacije.

¹⁴⁵ Muhamed Smajić, Mirovne operacije OUN, Sarajevo, 2003., str. 44.

Nepristrasnost i objektivnost kao princip UN u provodjenju mirovne operacije odnosi se na saglasnost strana u sporu.

Održavanje mira podrazumijeva saglasnost strana u sporu i to da se sila ne koristi kako bi se postigla cilj. Međutim, Savjet bezbjednosti ima ovlaštenja da odobri upotrebu sile u svrhu nametanja mira.

Prilikom provodjenja mirovne operacije od velike je važnosti da mirovne snage djeluju kao jedna cjelina, i u tome se ogleda princip jedinstva mirovne operacije.

S obzirom da se mirovne operacije sastoje iz više komponenata, uključujući i vojnu, „one se mogu koristiti za :

- preventivno rasporedjivanje snaga kako bi se zaustavilo nasilje izmedju frakcija ili država ;
- praćenja ili nadgledanja napete situacije, prekida vatre ili mirovnog sporazuma;
- formiranje i praćenje demilitarizovanih zona ;
- podrška nadgledanju ili sprovođenje procesa razoružavanja;
- zaštitu i podršku humanitarne pomoći ;
- uspostavljanje zaštitnih zona, i dr¹⁴⁶.

Prilikom osiguranja mira i bezbjednosti, OUN poduzima „ akcije preventivnog rasporedjivanja snaga, stvaranja ili uspostavljanja mira, održavanje mira, nametanja mira, izgradnje mira“¹⁴⁷.

Da bi se spriječilo širenje konflikata i eskalacija sukoba u državi ili regiji potrebno je rasporediti mirovne snage.

Izgradnja mira podrazumijeva djelovanje mirovnih snaga OUN- a u cilju uspostavljanja struktura koje će se baviti učvršćivanjem mira kako se konflikt ne bi obnovio.

Operacije uspostavljanja mira su više diplomatske aktivnosti, ali se mogu okarakterisati i kao vojne operacije s ciljem da olakšaju primjenu nekog sporazuma o primirju, a za koje su potrebna odobravanja strana u sporu.

Operacije nametanja mira podrazumijevaju prisilne vojne akcije kako bi se strane u konfliktu razdvojile. Za ove akcije se ne traži odobrenje strana u konfliktu i u suštini su prisilnog karaktera.

¹⁴⁶ Dragana Dulić, Mirovne i humanitarne operacije, str. 100.

¹⁴⁷ Muhamed Smajić, Mirovne operacije OUN, Sarajevo, 2003., str. 49.

Operacije održanja mira su operacije UN za koje su strane u sporu dale saglasnost, a u cilju da se sukob razriješi i kontroliše pod komandom UN.

Da bi jedna mirovna operacija započela, pored ostalih bi trebala biti ispunjena „ četiri uslova :

- sporazum o miru sklopljen između sukobljenih strana;
- trajni prekid borbenih djelovanja;
- odluka Savjeta bezbjednosti o uvođenju mirovnih operacija;
- odobrenje nadležne države da na njenu teritoriju udju mirovne snage¹⁴⁸.

Postoji nekoliko faza prilikom uspostavljanja mirovne operacije. U prvoj fazi se prikupljaju informacije o pojavi krize ili sukoba u određenom području. Kada se prikupe informacije, Savjet bezbjednosti se upliće u rješavanje krize i odlučuje o mjerama za njihovo mirno rješavanje. Potom se istražuje situacija i mogućnost sporazuma između UN i sukobljenih strana ali i raspoređivanju snaga potrebnih za rješavanje krize. U sljedećoj fazi Generalni sekretar UN podnosi izvještaj Savjetu bezbjednosti kako bi se isplanirala mirovna operacija, što čini sljedeći korak pri uspostavljanju mirovne operacije. Kada se isplanira to, koje mirovne snage će se upotrijebiti, sredstva i oprema koja će biti korištena, onda se vrši priprema finansijskih sredstava za tu mirovnu operaciju. Nakon toga se države članice obavještavaju o njihovom učešću u mirovnoj operaciji. Poslije odobrenih budžetskih sredstava počinje i pripremanje akcije mirovne operacije, a Savjet bezbjednosti igra ključnu ulogu u kreiranju snaga za očuvanje mira. Komandant mirovnih snaga je iz zemlje koja ima najviše pripadnika misije.

Postoje „ tri vrste mirovnih operacija, i to :

- klasične mirovne operacije,
- multifunkcionalne mirovne operacije,
- mirovne operacije treće generacije¹⁴⁹.

Klasičnim mirovnim operacijama se vrši nadzor nad sukobljenim stranama nakon prekida vatre. Ono što ih karakteriše jeste to da se :

- preduzimaju nakon prekida neprijateljstva;
- vode na nepristrasan način;

¹⁴⁸ Izet Beridan, Konflikti. Fpn Sarajevo, str.158.

¹⁴⁹ <https://www.hrcaak.srce.hr/file/144392>.

- sila se upotrebljava samo u samoodbrani.

Druga grupa mirovnih operacija je intervenisala usred građanskih ratova pod okriljem UN. Ipak postoje primjeri ovih operacija čiji je rezultat bio nepovoljan. Takvi primjeri su npr. Somalija, Bosna i Hercegovina, Ruanda, gdje lokalne zaraćene strane nisu pokazale ozbiljnost zalaganja za mir i poštovanje postignutih sporazuma.

Mirovne operacije treće generacije su imale još složenije zadatke i odnose se na operacije nametanja mira shodno Poglavlju VII Povelje UN. Bile su praćene humanitarnim krizama, izbjegličkim talasim itd. Kada možemo kazati da je mirovni proces uspješan? Možemo kazati da je uspješan onda kada se postigne mir koji sadrži elemente demokratizacije. Uspjeh mirovnih operacija „zavisi od nekoliko osnovnih uslova:

- saglasnosti i saradnje involviranih strana;
- postojanje obuhvatnog sporazuma;
- politička podrška Savjeta bezbjednosti;
- podrška regionalnih organizacija;
- logistička, finansijska i politička podrška SAD¹⁵⁰.

Kada je riječ o humanitarnim intervencijama, jasno je da su one u domenu međunarodnog prava i to onaj dio koji se odnosi na upotrebu sile u međunarodnim odnosima. Humanitarna intervencija je odgovor na teško kršenje ljudskih prava tj. univerzalnih moralnih prava. Veliki broj pitanja koja se odnose na humanitarne pomoći i aktivnosti, potpisani su u Ženevskim konvencijama 1949. godine, dodatnim protokolima iz 1977.godine, principa međunarodnog Crvenog krsta i dr. Pridjev „humanitarna, potiče od riječi humanus, što znači čovječiji, čovječanski, ljudski, sklon pomaganju svojim bližnjim“¹⁵¹. U međunarodnom pravu ima široko značenje i označava aktivnost državnih i nedržavnih aktera kako bi se položaj ugroženih poboljšao, zaštitila ljudska prava itd. Iako humanitarne intervencije mogu podrazumijevati upotrebu oružane sile koje je po svojoj prirodi nehumano, zbog razloga iz kojih se pokreću te intervencije koji mogu biti sprječavanje kršenja ljudskih prava, opravdava ovaj atribut humanitarna. Postoje „, tri aspekta odluke da se dela u korist osoba ugroženih nasiljem:

- moramo da se upitamo pod kojim se okolnostima takvo delanje moralno zahtijeva. Ko treba da bude zaštićen i od kojih nedaća?

¹⁵⁰ Dragana Dulić, Mirovne i humanitarne operacija, str.156.

¹⁵¹ Šime Anić, Nikola Klaić, Želimir Damović, Riječnik stranih riječi, Sani Plus, Zagreb,2002, str 568.

- ko treba da interveniše? Kome je zabranjeno da stoji dokono po strani kada je drugi u opasnosti ?
- šta moramo da učinimo da bismo izbjegli optužbu da stojimo dokono po strani? Šta ne smijemo da učinimo i koja ograničenja moramo da uzmemo u obzir prilikom pružanja pomoći¹⁵².

Na osnovu ovih pitanja se može rasvijetliti moralnost humanitarnih operacija. Humanitarnim intervencijama se djeluje kako bi se zaštitila ljudska prava, a za teže oblike kršenja prava kao npr. genocid i etničko čišćenje djeluje humanitarna vojna operacija. U prošlosti su države bile te koje su trebale da intervišu u ovim situacijam, no danas je to stvar kolektivne akcije pod okriljem UN. Humanitarna operacija bi trebala da bude opravdana.

Ako postoji kršenje ljudskih prava bez obzira da li se dešavaju u oružanom sukobu ili ne, i ako se mirnim sredstvima ne mogu zaustaviti, preduzimaju se aktivnosti humanitarnih intervencija u cilju zaštite tih prava. Dakle, „osnova za humanitarne intervencije leži u odsutnosti minimalnih moralnih zahtjeva humanosti u nekoj zemlji, što stoji u suprotnosti s fundamentalnim humanitarnim normama, te je kao takvo neprihvatljivo kako drugim državama, tako i NVO“¹⁵³. Zbog toga vanjske sile mogu to okarakterisati kao potrebu za intervenisanjem što uključuje upotrebu sile ako odluče da bi takve akcije bile korisne. Njeno poduzimanje bi trebalo da bude odobreno od strane nadležnih međunarodnih vlasti, a sredstva koja se u njoj koriste moraju biti efikasna i dopustiva, kako bi bili ispoštovani državni i međunarodni zakoni. Sada dolazimo i do definisanja humanitarnih intervencija koje „nerijetko podrazumijevaju multifunkcionalno djelovanje vojnih snaga, humanitarnih i drugih organizacija, radi organizovane i vojno štice dostave humanitarne pomoći ugroženom stanovništvu, te zaštitu drugih humanitarnih aktivnosti“¹⁵⁴. Humanitarna intervencija „države ili grupe država X u drugu državu Y u korist Z (izvjesnih individua ili grupa) je humanitarna intervencija ako X preduzima ovu intervenciju s namjerom da spriječi, okonča ili bar umanjí postojeća ozbiljna kršenja ljudskih prava Z, a koja su prouzrokovana, podržavana ili nisu spriječena od strane Y na teritoriji Y“¹⁵⁵. To su operacije koje imaju jasan cilj a to je da onaj ko provodi operaciju namjerava da njom zaštiti određenu grupu koja je ugrožena na teritoriji druge države. Humanitarne intervencije su opravdane onda kada :

- postoji ozbiljno kršenje ljudskih prava a koje se ne mogu spriječiti na drugi način ;

¹⁵² Jovana Babić, Petar Bojanić, Humanitarne vojne intervencije, JP Službeni glasnik, Srbija, 2008., str. 26.

¹⁵³ <https://www.večernji.hr/tag/>

¹⁵⁴ Izet Beridan, Konflikti, Fpn Sarajevo, str.157.

¹⁵⁵ Jovana Babić, Petar Bojanić, Humanitarne vojne intervencije, JP Službeni glasnik, Srbija, 2008., str. 62.

- da se tip humanitarne operacije podudara sa njezinim ciljem;
- tip humanitarne operacije omogućava da se postigne cilj prouzrokujući što manju štetu onome protiv koga su usmjerene;
- tip intervencije minimalizuje opasnost za spoljne strane;
- tip intervencija minimalizuje štetu ili opasnost po samu stranu koja interveniše;
- ona sama ne uključuje masovne zločine protiv čovječanstva
- je intervencija sankcionisana međunarodnim pravom i posebno nekom rezolucijom donijetom od strane Savjeta bezbjednosti UN.

Već smo ranije kazali da je Savjet bezbjednosti odgovoran za očuvanje međunarodnog mira i bezbjednosti. Mirovne operacije UN imaju sličnosti sa humanitarnim intervencijama od strane UN, a to je da ih odobrava UN. Medjutim postoje i razlike. Mirovne operacije moraju odobriti vlade domaćina, dok se prilikom sprovođenja humanitarnih intervencija po odobrenju UN ne traži pristanak vlada ili pobunjeničkih grupa. Vojne snage u mirovnim misijama su male i mogu da upotrebljavaju oružanu silu samo kao samoodbranu, za razliku od humanitarnih intervencija gdje se koristi značajnija vojna snaga koje se mogu suprotstavljati snagama u državi u kojoj su upućene. Najbolji primjer koji pokazuje ove razlike je intervencija u Somaliji 90-tih godina.

V.PERSPEKTIVE MIRA

5.1. Neprolifracija i politika razoružanja

Razoružanje je staro onoliko koliko i trka u naoružanju. Još u „ 600. god. p.n.e. formiran je prvi savez za razoružanje medju kineskim državama koji im je omogućio stoljeće mira i prosperiteta“¹⁵⁶. Kasnije su mnogi zagovornici međunarodnog mira u svojim planovima i projektima o vječnom miru predlagali razoružavanje država. Sjetimo se Kanta koji je u svom djelu O vječnom miru, istakao kako je neophodno da se ukine stajaća vojska, ali i drugih poput „ Charles Saint Pierre i Jeremy Bentham“¹⁵⁷, koji su bili mišljenja da je potrebno da države smanje svoje naoružanje uzajamno. U XIX vijeku postoje mirovni ugovori kojima se ograničava naoružanje, a uporedo se razvijaju i prvi pacifistički pokreti koji osudjuju svaki rat i primjenu sile u međunarodnim odnosima. Razvija se i međunarodno pravno regulisanje upotrebe oružja, što je rezultiralo brojnim konvencijama i deklaracijama o ograničavanju i zabrani oružja. Nakon dva Svjetska rata pojačana je inicijativa o neophodnosti razoružanja agresivnih država. U ovom periodu jačaju međunarodni mehanizmi koji su doveli do sklapanja niza ugovora o zabrani i ograničenju oružja.

Složit ćemo se sa činjenicom da je oružje u svijetu i vremenu u kojem živimo dostiglo svoj maksimum, i da ne postoji tačka na zemlji koja ne može biti pogodjena. Prvenstveno mislimo na oružje za masovno uništavanje ali i na neke vrste konvencionalnog oružja. Pri tome da pridodamo terorizam i mogućnost da takvo naoružanje padne u ruke terorista, izaziva poseban strah. Danas je sve više tema o ovim oblicima ugrožavanja bezbjednosti o kojim govore mnogi stručnjaci iz različitih oblasti, što govori o ozbiljnosti problema i pažnji koja mu je posvećena. Kao odgovor na „ proliferaciju oružja koja podrazumijeva posjedovanje ili distribuciju nuklearnog oružja, fisibilnog materijala, te nuklearne tehnologije i informacija pogodnih za razvoj nuklearnog oružja zemljama koje prema Ugovoru o neširenju nuklearnog oružja pripadaju grupi Zemlje bez nuklearnih oružja“¹⁵⁸, javlja se i „ neprolifracija koja označava

¹⁵⁶ Darwin Lisica, Prolifracija i politika razoružanja, Hrestomatija, Sarajevo, 2013.

¹⁵⁷ Isto, str 3.

¹⁵⁸ www.nemis.hr., nuklearna proliferacija

neširenje i sprečavanje širenja nuklearnog oružja i njegove proizvodnje¹⁵⁹, kako bi svojim propisima zaustavila trku u nuklearnom naoružanju. Tu spadaju diplomatske aktivnosti, kontrola oružja, međunarodni sporazumi i dr. Još jedan pojam koji je važan činilac međunarodne bezbjednosti i mira jeste „razoružanje, a to je uklanjanje pojedinih vrsta oružja ili oružanih sistema radi ograničavanja naoružanja i stvaranja međunarodne stabilnosti“¹⁶⁰.

Pojam koji je takodje potrebno definisati u ovom dijelu jeste „kontrola oružja“, a odnosi se na „provedbu sporazuma kojima se reguliraju kvote naoružanja preko kojih se ne može prelaziti ili se ograničava upotreba određenih vrsta oružja“¹⁶¹. UN kao međunarodna organizacija ozbiljno se bavi pitanjima razvoja programa s ciljem provodjenja efikasnog razoružanja. Ti pravni programi političkog razoružanja UN su Povelja UN, brojni međunarodni ugovori i konvencije. Ciljevi i odredbe ovih ugovora i konvencija podstakla je i druge brojne međunarodne aktivnosti političkog razoružavanja, zalaganje da se smanji i kontroliše konvencionalno i nekonvencionalno oružje i druge mjere za neširenje oružja za masovno uništenje.

Pravni cilj politike razoružanja UN u budućnosti su mir, bezbjednost i razoružanje. Navest ćemo neke od ugovora i konvencija iz ovog područja, a to su:

- Ugovor o neširenju nuklearnog oružja,
- Konvencija o zabrani razvoja proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja,
- Konvencije koje zabranjuju upotrebu određenih konvencionalnih oružja,
- Regionalni pristup razoružanja itd.

Generalna skupština i Savjet bezbjednosti su glavna tijela u čijoj su nadležnosti pitanja razoružanja, a unutar njih formirani su posebni organi koji se bave ovim problemom. Neki od njih su: Odbor za razoružanje i međunarodnu bezbjednost, Komisija za razoružanje, Ured UN za poslove razoružanja.

Pored UN problemom naoružanja se bave i neke regionalne organizacije kao npr. Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi OESS i NATO Savez.

NATO savez kao međunarodna organizacija čiji je osnovni cilj očuvanje mira i bezbjednosti takodje sprovodi svoju politiku neproliferacije i razoružanja i kontrole oružja. U svom dokumentu pod nazivom „Sveobuhvatni koncept kontrole oružja i razoružanja, usvojenog

¹⁵⁹ hjp.znanje.hr/index.php neproliferacija

¹⁶⁰ www.enciklopedija.hr

¹⁶¹ Darvin Lisica, Proliferacija i politika razoružanja, Hrestomatija, Sarajevo, 2013

1989. god., daju se smjernice za djelovanje Saveza na području kontrole oružja i neproliferacije“¹⁶². Politika NATO – a u ovoj oblasti obuhvata:

- „kontrolu konvencionalnog oružja čime su smanjene konvencionalne snage Saveza i njegovih članica uspostavljanjem Ugovora o konvencionalnim snagama u Evropi“;
- „problemi nuklearne politike“, -Nuklearna politika NATO- a se zasniva na Ugovoru o neširenju nuklearnog oružja čiji je cilj stvaranje uslova za svijet bez nuklearnog oružja;
- „promocija protuminskih akcija i borbi protiv proliferacije streljačkog i lakog oružja, municije i lakih prijenosnih protuzračnih sistema“, što je regulisano Konvencijom o njihovoj zabrani proizvodnje i prometa
- „prevencija proliferacije oružja za masovno uništenje“, gdje se poduzimaju inicijative u cilju smanjenja prijetnji ovim oružjem
- „razvoj i humanizacija sposobnosti za odbranu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih prijetnji“¹⁶³.

5.2. Pacifizam – mirovni pokreti

Nastanak mirovnih pokreta seže daleko u prošlost. Zalagali su se za ljudska prava i odbacivala su svaki oblik nasilja. Termin pacifizam „označava neprihvatanje opravdanosti rata ili učešća u ratu na osnovu principa“¹⁶⁴. To je pokret koji ne prihvata rat, a razvio se nakon Prvog svjetskog rata. Pacifisti smatraju da je rat ozbiljna prijetnja miru i odbacuju svaki rat pa i onaj koji vodi sopstvena zemlja. Na osnovu pacifizma javljaju se brojni pokreti nenasilja i međunarodne organizacije. Počinju se organizovati mirovne konferencije i brojni ugovori. Prva pacifistička grupa „osnovana 1869. godine u Njemačkoj je Društvo prijatelja mira“, koja je inicirala „1899. godine održavanje međunarodne Haške konferencije na kojoj su usvojeni osnovni principi vođenja rata“¹⁶⁵, gdje je usvojena sljedeća formulacija: „Države nemaju neograničeno pravo u izboru sredstava za uništavanje neprijatelja“¹⁶⁶. Prva antiratna kampanja

¹⁶² Darwin Lisica, Proliferacija i politika razoružanja, Hrestomatija, Sarajevo, 2013

¹⁶³ Isto.

¹⁶⁴ Nerzuk Ćurak, Sead Turčalo, Hrestomatija Nauka o miru, Sarajevo, 2013.

¹⁶⁵ Mirovni aktivizam u BiH, publikacija Evropske Unije, Banja Luka, 2008, str.14.

¹⁶⁶ Isto, str.14.

počinje 1950.godine. S obzirom na utrku u nuklearnom naoružavanju i svjesnost o tome koje bi posljedice bile ukoliko bi se upotrijebilo.

Postoji „ osam vrsta pacifizma:

- herojski ili individualni pacifizam načelnog neodupiranja nasilju;
- hrišćanski pacifizam, dijelom nadahnut dogmom, dijelom prirodnim pravom i etikom koji bi u krajnjoj analizi htio napraviti od Pape najvišeg suda;
- ekonomski pacifizam, onaj slobodne trgovine;
- juridički i pacifizam prava čiji je izvor moderna doktrina prirodnog prava i njegova primjena na međunarodno pravo;
- polupacifizam marksističkog komunizma i socijalizma
- imperijalistički pacifizam univerzalnog carstva;
- internacionalni klasni pacifizam univerzalnog carstva;
- kulturni pacifizam kozmopolitizma koji seže do standizma¹⁶⁷.

Masovni protesti protiv nuklearnog rata na Zapadu bili su intenzivni u periodu od 1950- 1985 godine. Svijet bez rata je mirovni cilj. Način da se ostvari ovaj cilj je razvijanje i unapredjenje mirnih načina rješavanja sukoba. Neki od istaknutih ličnosti iz politike, kulture i nauke su se pridruživali ovim pokretima, a neki od njih su: Lav Tolstoj, Mahmut Gandi, Bertrand Rasel i drugi. Neka od vjerovanja ovih pokreta su npr.:

- da budućnost svijeta zavisi od solidarnosti i jednakosti svih;
- da se sukobi ne mogu riješiti na vojni način;
- da odbacuju služenje vojnog roka i dr.

Još jedan primjer izuzetne spoznaje o uspostavljanju mira, izložena su u filozofskim djelima Imanuela Kanta u kojima je ostavio važne koncepcije i ideje o miru, gdje kako kaže:“ da se svjetski mir može uspostaviti bez naddržavnog autoriteta ali uz dobrovoljan savez naroda¹⁶⁸. Svoj filozofski sistem Kant temelji na ideji slobode: „ sloboda jest izvorno pravo koje svakom čovjeku pripada na temelju njegove ljudskosti, dok pojam pravo proizilazi iz pojma slobode primjenjenog na vanjske odnose medju osobama, tj. skup uslova pod kojima se htijenje jednoga može po opštem zakonu slobode uskladiti s htijenjem drugog¹⁶⁹. Iz ovoga se da zaključiti da sloboda mora biti u skladu sa zakonima i pravom, a javno pravo podrazumijeva jaku državu

¹⁶⁷ Raymond Aron, Mir i rat medju nacijama, Golden marketing, Zagreb, 2001, str 794.

¹⁶⁸ Petra Babić, Završni rad, Imanuel Kant: Ideja kozmopolitizma i svjetskog mira, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, 2014.

¹⁶⁹ Isto, str.2.

koja posjeduje pravedne zakone i moć da ih provede, zbog pretpostavke da bi se te slobode mogle povredjivati. Isto tako on smatra da, ako bi sistem pravni bio valjan, i ako bi se prihvatila obaveza njegovog poštivanja, moglo bi se doći do stanja mira koji je najveće političko dobro i čemu trebaju da teže svi pojedinci. Znači, potrebno je uspostaviti odgovarajući pravni poredak unutar države u kojoj će svi ljudi biti slobodni i jednaki pred zakonom. Ovim dolazimo i do „ prvog definitivnog člana vječnog mira“¹⁷⁰ ... u kojem stoji da „ gradjansko uredjenje treba da bude republikansko“¹⁷¹. To je „ uredjenje koje je zasnovano na:

- principima slobode svih članova jednog društva ;
- načelima zavisnosti svih od jednog jedinog zajedničkog zakonodavstva ;
- zakonu jednakosti svih – jedino koje proističe iz ideje prvobitnog ugovora , na kojoj mora da počiva sveukupno pravno zakonodavstvo jednog naroda – jeste republikansko uredjenje“¹⁷².

U drugom definitivnom članu vječnog mira Kant objašnjava da bi trebalo uspostaviti savez naroda a ne državu naroda, jer kada bi se uspostavila jedna ovaka republika koja teži vječnom miru, postala bi centar ujedinjenja za ostale države koje joj se žele priključiti, uz mogućnost proširenja saveza. Treći član govori o tome da stranac koji dodje na teritoriju druge zemlje, neće biti dočekan neprijateljski. Ova tri člana tvore jedinstvo na osnovu kojeg se može postići i osigurati mir ne samo u jednoj državi nego i medju državama. Ovi koncepti predstavljaju važnost u tome kako uspostaviti mir u međunarodnim odnosima, a kako se suprotstavlja grozotama rata, smatra se velikim borcem za mir.

Svojim akcijama, protestima pacifisti djeluju u cilju da eliminišu nasilje, prevazidje siromaštvo koje ratovi uzrokuju, da se uklone nejednakosti itd. Ono za šta se pacifisti još zalažu jeste razvijanje kulture mira. To se postiže edukacijom, a osnovna stvar ogleda se u tome da ljudi prihvate da svi imaju pravo na život. Jedan vid ove kulture jeste intervencija na civilne i mirne načina rješavanja sporova kao što su: posredovanje, neke vrste sankcija, rad na pomirenju itd. Ovi se pokreti međusobno umrežavaju, pozivaju na zajedništvo, za još intenzivniju borbu u razvijanju koncepata za mirno rješavanje konflikata koji će davati dobre rezultate u budućnosti. Pozivaju na masovne proteste tamo gdje se proizvodi oružje, vode ratovi, gdje se trguje oružjem itd. Obraćaju se parlamentima svih zemalja da se uspostavlja mirovna politika u kojoj će vojska biti nepotrebna, i povodom toga „ predlažu :

¹⁷⁰ Nerzuk Ćurak, Sead Turčalo, Hrestomatija Nauka o miru, Sarajevo, 2013, Poglavlje Kant Imanuel: Ka vječnom miru, str. 142.

¹⁷¹ Isto, str 142.

¹⁷² Isto, str. 142.

- nastavak razoružanja nuklearnog oružja u Evropi i svijetu sve dok se totalno ne uklone;
- ukidanje trgovine oružjem i stvaranje agencija za sistemsko transformisanje vojnih ustanova i ratnih oprema;
- podržavanje inicijativa za stvaranje demilitarizovanih zona, zona bez saveza;
- stvaranje civilnog Mirovnog vijeća koji bi obuhvatio ne državne mirovne organizacije i organizacije ljudskih prava, posebno za UN i OSCE, da bi koordinirali sve svoje aktivnosti civilnog rješavanja konflikata medjunarodno i u Evropi¹⁷³.

5.3. Ratni veterani u borbi za mir

Pored UN čiji je cilj prema Povelji očuvanje mira i bezbjednosti, širom svijeta na nacionalnom i medjunarodnom nivou djeluju brojni pokreti i organizacije u borbi za mir. Pored ostalih, ratni veterani u tom pogledu ostvaruju zapažene rezultate. To je i razumljivo jer su oni kao učesnici u prošlim ratovima prošli sve teškoće i stradanja koje sa sobom nosi jedan rat. Povedeni željom da se rat „izbaci iz upotrebe“, usmjeravaju svoje napore u borbi protiv novih ratnih opasnosti, ali i trke u naoružavanju kao jednom od uzročnika prijetnji miru i bezbjednosti u svijetu. Kao pobornici mira zalažu se za rješavanje ključnih problema savremenog svijeta od kojih je jedan i razoružavanje, uvjereni da je svijet umjesto putevima mira krenuo neželjenim putem i to putem naoružanja, podjele na blokove itd. Razradjuju zajedničke multilateralne programe prvo na prostorima Evrope. Organizovali su brojne skupove na kojim su kreirane njihove politike. Traženo je od velikih sila da obustave nuklearne probe. Informisana je javnost o ovim problemima. Vjerovali su da mir i bezbjednost mogu biti trajni ukoliko države :

- garantuju da neće biti nepovredivosti državnih granica;
- poštuju tuđi suverenitet;
- odreknu se pribjegavanju upotrebe sile u medjunarodnim odnosima ;
- isključe nacionalne mržnje;
- postignu sporazumo razoružavanju i dr.

Eliminacijom trke u naoružavanju počelo bi stvaranje povoljnih uslova za mir. Svjesni su da većina svijetske javnosti u sebi nosi otpor prema sili, agresiji i naoružavanju, i da taj otpor treba

¹⁷³ Raymond Aron, *Mir i rat medju nacijama*, Golden marketing, Zagreb, 2001, str 794.

još više aktivirati kako bi se uticalo na one koji odlučuju o programima naoružanja. U tom smislu borci mnogo računaju na sredstva za masovno informisanje, ustanove za vaspitanje i obrazovanje kako bi se širili dokazi negativnih posljedica trke u naoružavanju. Svojim djelovanjem ova udruženja su skrenula pažnju organima UN i drugim međunarodnim institucijama. Ratni veterani su mišljenja da bi svijet bio mnogo gori ukoliko ne bi bilo borbi za izgradnju trajnog mira. Mirovne akcije ratnih veterana imaju posebno mjesto u procesima dijaloga izgradnje mira i povjerenja. Ono u čemu se ogleda njihova akcija jeste u tome da svojim okupljanjima na mjestima stradanja, bez obzira na čijoj strani u ratu, podsjećaju na stradanja kako se ne bi ponovila. Takvo obilježavanje stradanja predstavlja, dio procesa pomirenja, ukidanja mržnje i stvaranja slobode u društvu. Šalje se jasna poruka da ta okupljanja oko žala za gubitcima ljudskih života, ne bi trebala da se ponove, što ujedno predstavljaju veliki korak ka pomirenju. Ovakvih je grupa i okupljanja mnogo širom svijeta pa i kod nas, na našim prostorima djeluju ovakve grupe s namjerom da se probudi svijest o tome kakve strahote i stradanja sa sobom donosi rat, kao što je donio u Bosni i Hercegovini 90-tih godina; da se ne zaboravi, da se ne ponovi. Spremni i da javno govore o vlastitom učešću u ratu kako bi dali svoj doprinos što boljem sagledavanju onoga što rat predstavlja, angažujući se tako na izgradnju mira u regionu. Navest ćemo jedan primjer ratnog veterana o tome, zašto bi javno govorio o svom učešću u ratu: „ Govorio bih javno o svom učešću u ratu, prije svega da bih ukazao ljudima da rat nije ono što misle, već nešto mnogo strašnije. Imao sam takvu priliku, vezano za moj odnos sa klasićima iz vojske od kojih je jedan bio Hrvat a drugi Musliman, obojica iz Mostara, i mi smo se čuli 1993. god. za vrijeme rata, baš kada je u Mostaru bilo najvećih borbi između Muslimana i Hrvata, i čujemo se i dan danas nakon rata. Medjutim, izašla je jedna priča u Blicu i Narodnim novinama upravo o nama trojici kao ratnim drugovima koje je rat rastavio ali smo se mi ponovo spojili i nastavili druženje. Povodom tih članaka sam gostovao i na televiziji gdje sam baš pričao promotivno o tome kao o nečemu što je potrebno raditi u cilju mira, stabilnosti u regionu itd“¹⁷⁴. Na jednom skupu veterana sa područja bivše Jugoslavije, „ ratni veteran Ivica Petrić smatra da ratni veterani mogu biti graditelji mira: Mi smo prije tri godine pokrenuli jedan projekat koji se zove Istinom u budućnost. Pokušali smo ga realizovati u ostalim boračkim organizacijama. Projekat ima 5 faza. Prva faza je bila da ratni veterani kroz neke određene deklaracije progovore o etničkim čišćenjima koja su bila više nego očita na ovim prostorima. Onda o političkim govorima i podjeli teritorije i niza drugih tabu tema koje se kod nas ne spominju. Druga stvar, da u sve te deklaracije i okrugle stolove

¹⁷⁴ Olivera S. Marković Savić, Društveni položaj ratnih veterana u Srbiji – studija slučaja, Doktorska disertacija, Beograd, 2012., str. 328.

uključimo i eminentne stručnjake sa svih strana. Treća faza bi bila da se uključe mladi, studenti, da se naprave tribine i da se uključe žrtve poginulih porodica i svi ostali koji su indirektno ili direktno sudionici ratnih događaja¹⁷⁵.

Svoju aktivnost borci smatraju kao dug prema novim pokolenjima i nastojanjima da se ne ponove strahote koje su oni preživjeli u proteklim ratovima. Imajući jasan stav o tome da je : „ razoružanje hitno i moguće, oni ulažu korisne napore da zajedno sa ostalim snagama mira i opšteg napretka, radi doprinosa traženja rješenja ka svijetu opšte bezbjednosti i trajnog mira. Borci, ratni veterani su dužni i pozvani da to čine jer kako kažu : „ niko ne može glasnije govoriti u prilog miru od onih koji su se borili u ratu“¹⁷⁶. Zajedno planiraju buduće akcije i teže da svoje aktivnosti prošire i na druga područja. Razvijaju saradnju sa boračkim organizacijama i medijima, kako bi svoje ideje i nastojanja što bolje prikazali javnosti.

Ove skupove često prate i predsjednici, predstavnici vlada, iz čijih se govora zaključuje da ne smijemo zaboraviti teške dane u našoj zemlji i da je potrebno da gradimo mostove koji nas povezuju.

5.4. Pravna kontrola rata

Medjunarodno pravo danas predstavlja veliku važnost i značaj za države koje se zalažu za njegovo stalno razvijanje, prihvataju ga i pridržavaju se tih odredbi. Ova važnost medjunarodnog prava ogleda se i u tome što ono predstavlja protutežu nad kršenjima prava koja su sve više naglašena. Etička i pravno – filozofska doktrina o pravednom ratu se razvila u srednjem vijeku, a značajan doprinos za taj razvoj dao je Hugo Grocijus. Samo ratovi koji se vode u cilju samoodbrane, koji se vode pravednim sredstvima i bez nanošenja štete onima koji u njemu ne učestvuju, mogu se smatrati pravednim. Ova verzija doktrine o pravednom ratu podstakla je nstojanje da se poduzimanje ratova na neki način ograniči „ pravnim pravilima (jus ad bellum) ili da se njihovo vodjenje podvrgne pravu (jus in bello)“¹⁷⁷. Tradicionalno shvatanje pravednog rata ogleda se u tome da je „ ubistvo“ opravdano samo ako se time

¹⁷⁵ <https://www.slobodnaevropa.org>, Skup veterana sa prostora bivše Jugoslavije.

¹⁷⁶ Razoružanje, problem savremenog sveta, Vojnoizdavački Zavod, Beograd, 1978, str. 190.

¹⁷⁷ Medjunarodno humanitarno pravo, Hrestomatija, VI dio pravo oružanog sukoba, str.858,

sprečava dalji rat i agresiju. Današnji kriterijumi o pravednom ratu „, obuhvataju 10 glavnih ideja :

- prije nego što se opravdano pribjegne oružju moraju se iscrpiti sva druga sredstva moralno pravednog rješenja sukoba,
- rat može biti pravedan jedino u odbrani stabilnog političkog poretka ili moralnog razloga od stvarne prijetnje, ili u cilju uspostavljanja pravde poslije pretrpljene povrede,
- pravedan rat mora imati razumne šanse na uspjeh u postizanju tih ograničenih ciljeva,
- pravedni rat mora proglasiti legitimna vlast;
- rat se mora voditi s ciljem ispravljanja pogrešnog, a ne zbog zlonamjerne osvete;
- pregovori o okončanju rata moraju se stalno voditi sve dok traju borbe;
- dijelovi stanovništva koji ne učestvuju u borbi moraju biti pošteđeni od namjeranih napada;
- u vođenju rata se mogu koristiti jedino legalna i moralna sredstva;
- šteta nanijeta ratom ne smije biti neproporcionalna u odnosu na pretrpljene povrede;
- krajnji cilj rata mora biti uspostavljanje mira i pravde¹⁷⁸.

Nakon izbijanja Prvog svjetskog rata i krvoprolića koje je donio, počelo se ozbiljnije raditi na pravnom ograničenju započinjanja ratova. Iz ovoga vidimo da je svrha međunarodnog prava da proglasi nelegalne ratove i da ih zabrani; predstavlja sankciju za kršenje pravila i koristi se kao posljednje sredstvo da kazni agresora; svojim pravnim procedurama rješavaju sukobe, sprečavajući ih da prerastu u rat. Drugi politički put ka miru ogleda se u stvaranju međunarodnih organizacija kao što su UN. U Povelji UN potpisanoj 26. juna 1945. god. stoji da „, mi narodi UN, odlučili smo da poštujemo sljedeće naraštaje užasa rata, koji je dvaput u toku za našeg života nanio neizrecivu bol ljudskom rodu i da obnovimo vjeru u osnovna ljudska prava..., da uspostavimo uslove u kojima mogu opstati pravda i poštivanje obaveza proisteklih iz sporazuma i drugih izvora međunarodnog prava i da promoviramo društveni napredak i bolje standarde življenja u većoj slobodi¹⁷⁹. Ono što predviđa Povelja a u skladu sa ovim ciljevima je nastojanje da se promoviše mir i život u zajednici u miru jedni s drugima. Upotreba oružane sile je predviđena samo pri ostvarivanju zajedničkog interesa, s tim da je glavni cilj očuvanje međunarodnog mira i bezbjednosti poduzimanjem kolektivnih mjera , pronalaska mirnih načina u rješavanju konflikata. Itekako je važno razvijanje prijateljskih odnosa između nacija čime se jača univerzalni mir i podstiče međunarodna saradnja u

¹⁷⁸ Darvin Lisica, Mirza Smajić, Sead Turčalo, Mirovne i humanitarne operacije, Hrestomatija Glava 15 liberalno institucionalni putevi ka miru, Sarajevo, 2013, str.826.

¹⁷⁹ Muhamed Smajić, Mirovne operacije OUN, Prilog Povelja UN, Sarajevo, 2003, str. 176.

rješavanju međunarodnih problema ekonomsko, društveno, kulturnog ili humanitarnog karaktera. Na skupštini UN od „ 10.10.1948.god. usvojena je Opšta deklaracija o ljudskim pravima kao zajednička tekovina svih naroda“¹⁸⁰..., kojom se teži poštovanje ljudskih prava i sloboda. Deklaracija o načelima međunarodnog prava i prijateljskim odnosima i saradnji država u skladu s Poveljom UN iz 1970-e zabranjuje se prijetnja i upotreba sile. Akcent se stavlja na mirno rješavanje sporova u međunarodnim odnosima. Potencira se na saradnji sa drugim državama što ne uključuje miješanje u njihove unutrašnje poslove . Globalna zajednica može, u principu „ pojačati kapacitete međunarodnog prava, ali ipak još uvijek postoje mnoge prepreke na putu stvaranja onoga što je Džon F. Kenedi nazvao novim svijetom prava u kome je jak pravedan, slab bezbjedan, a mir sačuvan“¹⁸¹.

5.5. Međunarodna arbitraža

Rješavanje sporova u pravnim stvarima između država i drugih međunarodnih subjekata povjerava se često arbitraži. Međunarodna arbitraža je „ tijelo nedržavnog karaktera sastavljena od jedne ili više osoba o čijem su se izboru stranke sporazumjele, komu stranke sporazuma i dragovoljno povjeravaju donošenje meritorne odluke u sporu, a Zakon tu odluku izjednačava sa pravomoćnom sudskom presudom“¹⁸². U prošlosti su ulogu arbitara vršila različita tijela i pojedinci, kao npr. skupštine, pape, carevi, crkveni koncili i dr. U novije vrijeme tu ulogu „obavljaju:

1. jedinstveni arbitri, najčešće vladari trećih država koje su strane u sporu imenovale, a poslije su oni tu ulogu prepustili npr., diplomatama, sudcima, ministrima...
2. mješovita vijeća u kojima bi strane u sporu imenovale po jednog predstavnika, koji bi tražili nagodbu.
3. „Arbitražni tribunali“, koje čine nezavisni i nepristrasni stručnjaci od po nekoliko članova sa obje strane, imenovanih iz reda svojih građana ili stranaca.
4. „pokušaji organizovane arbitraže- stalni arbitražni sud osnovan Haškom konvencijom o mirovnom rješavanju sporova iz 1899., a danas djeluje prema propisima istoimene

¹⁸⁰ www.pariter.hr, UN Opšta deklaracija o ljudskim pravima DS FINAL 29.09.08.

¹⁸¹ Darvin Lisica, Mirza Smajić, Sead Turčalo, Mirovne i humanitarne operacije, Hrestomatija, Glava 15 liberalno institucionalni put ka miru, Sarajevo, 2013 , str. 835.

¹⁸² Milijan Sesar, Praktikum arbitražnog prava, Pravni fakultet Split.

haške konvencije iz 1907. godine. Njegovo je sjedište u Den Hagu, gdje je sjedište i današnjeg Međunarodnog suda osnovanog Poveljom UN iz 1945.“

5. „Arbitražna komisija Konferencije o bivšoj Jugoslaviji, prvobitno osnovana radi rješavanja sporova između teritorijalnih cjelina bivše Jugoslavije putem obavezujuće presude“, a kasnije se svela na izricanje savjetodavnih mišljenja.
6. „Sud za mirenje i arbitražu u krilu Konvencije o evropskoj sigurnosti i saradnji (KESS).“¹⁸³. Ukoliko mirenje strana u sporu bude neuspješno, pribjegava se postupku arbitraže, kojeg može pokrenuti neko od strana u sporu.

Međunarodna arbitraža se zasniva na dobrovoljnom pristanku strana da spor riješe na taj način. Pristanak na arbitražu se daje ukoliko već postoji spor, ali i u slučaju da sporovi između strana mogu nastati i u budućnosti. Kada već postoji pristanak na arbitražu, kompromis može biti osnova na kojoj se temelji i predmet spora, imenovanje arbitara, ali i na osnovu kojeg će arbitri presuditi spor. Da bi uspjela arbitraža, kompromis ili ugovor o arbitraži mora da bude valjan. To bi značilo da ugovor nije nametnut protivzakonito jednoj ili više strana u sporu, jer u protivnom arbitraža može biti poništena. Predmet spora određuje se kompromisom. Sve bitne tačke arbitar navodi u presudi na osnovu kojih može donijeti odluku. Takođe, ukoliko se strane u sporu usaglase oko nekih tačaka u sporu, arbitar tu saglasnost utvrđuje u presudi. Po pravilu arbitar ne može davati preporuke stranama u sporu bez njihove saglasnosti.

Kada je riječ o postupku arbitraže, sva pravila postupka se navode u ugovoru o arbitraži ili kompromisu. Postupak „se može sastojati od pismenog i usmenog dijela“¹⁸⁴. Pismeni dio je obavezan, dok o usmenom dijelu odlučuju strane da li je potreban ili ne. Strane pred tribunalom zastupaju predstavnici njihovih vlada. U pismenom dijelu strane iznose svoje zahtjeve, kao i dokumente koji prate te zahtjeve. Usmeni dio postupka, u kojem strane obrazlažu svoje zahtjeve, vodi predsjednik. Nakon završenog postupka, „presuda se donosi većinom glasova članova tribunala“¹⁸⁵. Ovjerava je predsjednik i članovi tribunala uz obrazloženje na osnovu kojeg je zasnovana. Izriče se na sjednici uz prisustvo strana i od tada ona pravno obavezuje strane i tako rješava spor, a dužnost je strana da ispoštuju odluke koje stoje u presudi.

Navešćemo jedan kratak primjer međunarodne arbitraže za spor oko međuentitetske granice u oblasti Brčko u BiH.

¹⁸³ Vladimir Djuro Degan, *Međunarodno pravo*, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011, str. 718-720.

¹⁸⁴ Isto, str. 724.

¹⁸⁵ Isto, str. 725.

Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. god., koji je pored ostalog omogućio utemeljavanje medjuentitetske linije razdvajanja, strane nisu uspjele postići dogovor oko dodjele kontrole entitetima na području Brčkog.

„Kao što je već navedeno u ranijim odlukama Tribunala, na Dejtonskoj konferenciji 1995. predstavnici dva podržavna entiteta BiH, Federacije BiH i Republike Srpske, nisu se mogli dogovoriti kom entitetu bi oblast Brčko u sjevernoistočnoj Bosni trebala pripasti. Pošto nije došlo do sporazuma, oblast Brčko je na Dejtonskoj mapi privremeno stavljena pod kontrolu Republike Srpske, mada su se strane dogovorile da se odluka o budućem upravljanju oblasti Brčko ovom međunarodnom arbitražnom Tribunalu“¹⁸⁶. Strane u ovom sporu su se dogovorile da odluke predsjedavajućeg arbitra budu konačne i obavezujuće i da će je strane primijeniti bez odlaganja. Strane su imenovalе arbitre i svoje predstavnike. Nakon završenih saslušanja strana, nastale su tri mogućnosti za rješavanje spora. Da se Brčko dodijeli Federaciji, na osnovu toga što je istorijski većinsko stanovništvo bilo Bošnjačko, da su Srbi u ratu „etnički očistili“ grad, itd. Druga mogućnost je bila da pripadne Republici Srpskoj „koridor“ u oblasti Brčko duž rijeke Save predstavlja vitalnu stratešku vezu između dva dijela Republike Srpske“ i da bi bilo koja promjena u odnosu na njeno isključivo pravo posjedovanja dovela do kršenja navodnog principa o teritorijalnom kontinuitetu, kao i dejtonskog cilja da se Republici Srpskoj dodijeli kontrola nad 49% teritorije BiH. Treća mogućnost je bila da bi prema Dejtonskom sporazumu najbolja opcija bila da se Brčko izuzima iz isključive kontrole ijednog entiteta i stavi pod upravu nezavisne Vlade Distrikta pod suverenitetom BiH.

Tribunal je zaključio da „svako jednostavno rješenje mora biti odbačeno u korist postupka koji je sukladan pravu i pravičnosti i izgrađuje se postupno kako bi olakšao napetosti i doveo do stabilnog i skladnog rješenja“¹⁸⁷. U namjeri da se doprinese stalnom i pravednom miru u BiH na temelju Dejtonskog sporazuma za mir, konačna odluka Arbitražnog tribunala za spor oko međuentitetske linije razgraničenja u oblasti Brčkog, donesena je u vidu Statuta Brčko distrikta BiH prema kojem je Brčko jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom BiH.

¹⁸⁶ Arbitražni tribunal za spor oko medjuentitetske granice u oblasti Brčko, konačna odluka, www.ohr.int

¹⁸⁷ Isto.

ZAKLJUČCI

Za rat i mir kao dva polupojma, možemo kazati da su upućena jedan na drugoga. Shvatanje rata kao odsustva mira ili mira kao razdoblje između ratova upućuje na različite interpretacije i razumijevanje fenomena. Filozofija se od samih početaka bavila „pitanjem rata i mira, bilo da se bavila različitim pitanjima ratovanja i s tim povezanoga izmirenja ili da je rat koristila kao snažnu metaforu kozmičkih, prirodnih i međuljudskih odnosa na različitim nivoima: od Heraklitove poznate sentencije „Rat je otac svih stvari“, vjerovatno Platonove kako su „samo mrtvi vidjeli kraj rata“, preko Hobsova odredjenja prirodnog stanja kao „rata sviju protiv svih“, dok u novovjekovnoj filozofiji i „novonastajućoj političkoj teoriji pravo na rat pripadalo je isključivo suverenim državama bez obzira na etičku opravdanost rata, što je eklatantno iskazano u moralno indiferentnom shvaćanju Karla fon Klauzevica da je „rat nastavak politike drugim sredstvima“, ali i drugih koncepcija koje „negiraju bilo kakav razlog za opravdanje rata“¹⁸⁸, koje nalazimo kod Aristotela, Kanta, Rusoa itd.

Možda bi u zaključnim razmatranjima bilo dobro naglasiti da početak ratova seže daleko u prošlosti, da potiče iz ljudskih instikata i potreba. To je prirodna stvar koja se teško može pomjeriti iz ljudske naravi bez nekih velikih promjena. Čak je nekada i potreban, kada prijeti da će zahvatiti veći teritorij, tj. kada prijeti da preraste u veliki totalni rat. Zbog toga se postavlja pitanje da li je rat moguće eliminisati iz međunarodnih odnosa. Rat je evoluirao rezultiranjem nekoliko činilaca. To su: razvoj ljudskog društva, tehnološki i tehnički razvoj i dostignuća u nauci i ratnoj vještini. Oružane operacije su te koje ga obilježavaju ali ima i čitav niz drugih dimenzija, npr. pravnu, psihološku, sociološku, ekonomsku, kulturnu i dr., pa se o njemu može govoriti iz različitih uglova, i identifikovati brojne vrste ratova. Ukratko, može se kazati da je rat nepoželjan, nepotreban i neprihvatljiv u svakom društvu. U novije vrijeme akcent se stavlja na pravedne ratove, s tim da se nastoji izbjegavanje agresivnih rješenja kada su u pitanju sporovi u međunarodnim odnosima. Uvode se novi zakoni u državama pomoću kojih bi se došlo do mirnijeg života na zemlji, za što je potrebna saradnja na globalnom nivou. U tom smislu bi bilo potrebno preduzimati radnje na međunarodnom planu u cilju zaštite globalne bezbjednosti, primjenjivati međunarodne zakonske odredbe, raditi na edukaciji ne samo

¹⁸⁸ Goran Sunajko, Rat i mir, Filozofska istraživanja, 2016, str.629.

mladih kroz uvođenje novih nastavnih planova i programa u visokoškolskim i naučnim ustanovama, nego i državnih subjekata i institucija za mirno rješavanje sporova i mirovni odgoj uopšte.

LITERATURA:

1. Knjige:

- 1) Abazović D. Mirsad, Državna bezbjednost, Sarajevo, 2002.godina;
- 2) Anić Šime, Nikola Klaić, Želimir Damović, Riječnik stranih riječi, Sani Plus, Zagreb, 2002.godine;
- 3) Beridan Izet, Konflikti, „Fakultet političkih nauka“, Sarajevo, 2009. godina;
- 4) Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muhamed, Leksikon sigurnosti – drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, „DES Sarajevo“, 2001. godina;
- 5) Beridan Izet, Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008.godina;
- 6) Babić Jovana, Petar Bojanić, Humanitarne vojne intervencije, JP Službeni glasnik, 2008.godina;
- 7) Ćurak Nerzuk, Sead Turčalo, Nauka o miru – Hrestomatija, Sarajevo, 2013. godina;
- 8) Ćurak Nerzuk, Sead Turčalo, Medjunarona zajednica i upravljanje konfliktima, Hrestomatija, sarajevo, 2013.godina;
- 9) Ćurak Nerzuk, Sead Turčalo, Medjunarodna sigurnost, Hrestomatija, Sarajevo, 2012.godina;
- 10) Duraković Nijaz, Medjunarodni odnosi, Sarajevo, 2009. godina;
- 11) Dautović Kenan ,Prevenција konflikata u medjunarodnim odnosima, BZK Preporod, Travnik, 2007 godina;
- 12) Demokratska kontrola sistema sigurnosti, Hrestomatija, Sarajevo, 2014. godina;
- 13) Degan Djuro Vladimir, Medjunarodno pravo, školska knjiga, Zagreb, 2011 godina;
- 14) Galtung Johan, Mirnim sredstvima do mira, Službeni glasnik:NVO Jugoistok XXI, 2009.godina;
- 15) Galtung Johan, Pozitivan mir, Arhiv Kljakić, Beograd,1993. godina;
- 16) Hobs Tomas, Levijatan, filozofska biblioteka, Naklada Jesenski i Turk ,Zagreb, 2004.godina;
- 17) Hart Lidl, Mač i pero, Vojnoizdavački Zavod, Beograd, 1985.godina;

- 18) Jovanović Slobodan, O državi, Izdavačka knjižarnica Gece Kona, Beograd, 1922.godina;
- 19) Kant Imanuel ,Vječni mir, preveo dr. Marcel Šnajder, Valjevska štamparija Beograd-Valjevo,1995.godina;
- 20) Lisica Darwin, Mirza Smajić, Sead Turčalo, Mirovne i humanitarne operacije, Hrestomatija, Sarajevo, 2013.godina;
- 21) Lisica Darwin, Proliferacija i politika razoružanja, Hrestomatija, Sarajevo 2013. godina;
- 22) Medjunarodno humanitarno pravo, Hrestomatija;
- 23) Makijevli Nikolo, Vladalac, preveo B.Janković, IP KNJIGA, Novi Beograd, NEVEN Zemun , 2003.godina;
- 24) „ Naši pisci, Razoružanje problem savremenog svijeta, Vojnoizdavački Zavod, Beograd, 1987. godina;
- 25) Qsterud Qyvin, Šta je rat, Univerzitet u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i medjunarodnog prava, Sarajevo, 2016.godina;
- 26) Raymond Aron, Mir i rat medju nacijama, Golden Marketing, Zagreb, 2001.godina;
- 27) Sun Cun Vu, Vještina ratovanja ;
- 28) Stanković Nedeljko, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski Univerzitet Brčko Distrikta, 2014. godina;
- 29) Smajić Muhamed, Mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih Nacija, Sarajevo, 2003.godina;
- 30) Termiz Dževad, Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafik“ Lukavac, 2009. godina;
- 31) Tofler Alvin i Hajdi, Rat i antirat, PAIDEIA, Beograd, 1998.godina;
- 32) Trnski Boris, Klasici teorije o ratu od XV do XIX vijeka, Ministarstvo odbrane republike Hrvatske, Zagreb, 2008.godina;

2. Drugi izvori:

- **naučni radovi i dokumenti:**

Arbitražni tribunal za spor oko medjuintitetske granice u oblasti Brčko;

Barišić Srdjan, Religija i rat;

Babić Petra, Završni rad, Imanuel Kant: Ideja kozmopolitizma i svijetskog mira;

Čehulić Lidija, Politička misao, recenzije;

Galović Milica, Rat kao filozofska tema;

Hasković Edita, Historijski razvoj obavještajne službe;
Horvatek Antonija, Svjetski dan mira;
Iskra Vedran, Humanitarne operacije;
Jeftić Zoran, Goran Mišev, Žarko Obradović, Petar Stanojević, Savremeni konflikti i njihove tendencije;
Kovačević Slaviša, Pojam i shvatanje političkog društva;
Lončar Andrea, Koncept kolektivnog sistema i mirovnih operacija;
Moseley Alexander, Filozofija rata;
Mikić Slobodan, Vojno djelo;
Mladenović D. Dragana, Multidisciplinarni aspekti sajber napada;
Mirovni aktivizam u BiH, Publikacija Evropske Unije;
Marošević Tomislav, Maltusova teorija i neomaltuzijanci u svijetu znanosti i vjere;
Novičić Žaklina, Neorealizam i neoliberalizam u savremenoj teoriji međunarodnih odnosa;
Najetović Dževad, Pojmovnik;
Popović Jasmina, Istraživanje mira;
Predić Knežević Vesna, Ogled o međunarodnom humanitarnom pravu;
Povelja OUN – a;
Preambula Ustava UNESCO;
Posavec Zvonko, Politička misao, Aktualnost Kantovih koncepcija o miru;
Ranogajec Vera, Psihološki rat;
Sekulić M. Nada, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu;
Savić Marković Olivera, Doktorska disertacija, Društveni položajratnih veterana u Srbiji;
Sladoček Michael, Republikanstvo, apsolutizam i liberalizam: Hobs i Kant o stvaranju rata i mira;
Sunajko Goran, Rat i mir;
Šiber Ivan, Ratna propaganda;

- **internet izvori:**

<https://hrcak.srce.hr>

<https://bib.irb.hr>

www.authrosrbia.org.

<https://hrcak.srce.hr/25005>

<https://bib.hr/datoteka/320829>
www.enciklopedia.hr
www.prafak.ni.ac.rs
www.odbrana.mod.gov.rs
www.antenazadar.hr
www.tuzilastvorz.org.rs
<https://www.vecernji.hr/tag>
www.nemis.hr
hjp.znanje.hr/index.php
<https://mohssenmassarrat.weebly.com>
www.clubunescobelgrade.org.rs
<https://www.slobodnaevropa.org>
www.pariter.hr
www.ohr.int

Naziv odsjeka i/ili katedre: Sigurnosne i mirovne studije

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Nikola Kosorić

Naslov rada: Rat i antirat- perspektive mira

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 85.

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, jun, 2019.god.

Potpis

Nikola Kosorić